ГАЗЭТА БЕЛАРУСАЎ У ВОЛЬНЫМ СЬВЕЦЕ. ЦАНА—PRICE $ 1.25

Беларус

BIELARUS — BYELORUSSIAN NEWSPAPER IN THE FREE WORLD
Post address: Bielarus, P.O. Box 178, Jamaica, N.Y. 11432

Год XXXII № 313 — Нью Ёрк — кастрычнік — 1983 — October — New York — Vol. XXXII № 313

ВАЦЛАЎ ЛАСТОЎСКІ

(Да 100-годзьдзя нараджэньня—20. X.1883 г., і 45-ых угодкаў гібелі — 1938 г.)

Вацлаў Ластоўскі ў 1927 годзе (фатаграфія з хрэстаматыі І. Дварчаніна)

Вацлаў Ластоўскі — адзін з найбольш дынамічных дзеячоў беларускага нацыянальнага адраджэньня, беларускае культуры. Вынікамі свае працы, сваймі ідэямі, новымі кірункамі й знахадкамі мінуўшчыны ён натхніў або прынамся закрануў усіх, хто працаваў ці працуе на беларускай нацыянальна-грамадзкай ніве. За сваю адданасьць справе адраджэньня Беларусі ён і трапіў у бальшавікоў у катэгорыю „ворагаў народу" ды ўсьцяж кляеыфікуецца — прыкладам, у Беларускай Савецкай Энцыкляпэдыі — як „беларускі буржуазны нацыяналіст".

У зборніку пагромніцкіх матар'ялаў пад заг. „Супроць контррэвалюцыйнага беларускага нацыянал-дэмакратызму" (Белдзяржвыдавецтва, 1931, б. 17), у артыкуле пад заг. „Твар беларускай контррэвалюцыі", Ластоўскі (а за ім — „Краскоўскі, Лёсік, Некрашэвіч і Ко") пастаўлены „на чале групы вядомых контррэвалюцыянераў, нацыянал-дэмакратаў". Гэткая характарыстыка ў часох сталінскіх чыстак, арыштаў і высылак была раўназначная прысуду на зьнішчэньне. Гэтак яно й сталася. Арыштаваны ў 1930 г., Вацлаў Ластоўскі быў высланы зь Беларусі ў Саратаў. Пра долю ягоную там блізу нічога ня ведама. Як дата ягонае сьмерці, у БелСЭ стаіць нямы 1938-ы год — год ,які разам з 1937-ым, на Захадзе слушна назвалі годам „Вялікага Тэрору".

Пра Вацлава Ластоўскага ў нас найбольш ведама ад сп. Ант. Адамовіча, які знаў яго асабіста й блізка, ды зь вялікага нарысу Рамана Склюта „Званар Адраджэньня (Вацлаў Ластоўскі)", што друкаваўся працягамі (але ня скончаны) у газэце „Бацькаўшчына" ў 1954 годзе.

Ластоўскі паходзіць зь сям'і дробназямельнага арандатара (як і Янка Купала) з засьценку Калесьнікі каля сяла Стары Пагост Дзісьненскага павету. Як і Купала, Ластоўскі меў толькі пачаткавую фармальную асьвету, але адзначаўся багатымі ведамі, дзякуючы самаадукацыі й напорнай працавітасьці ды шчодраму таленту.

Пра дасягненьні Вацлава Ластоўскага, які ў 1927 г. перабраўся з Коўні ў Менск ды стаўся там адным з найбольш дзейных супрацоўнікаў Інбелькульту (Інстытуту Беларускае Культуры), а пасьля — акадэмікам АН БССР, добра сьветчыць сёлетні лёнданскі сымпозіюм, на якім чыталіся даклады пра Ластоўскага, як пра пісьменьніка й літаратурнага крытыка, бібліёграфа, гісторыка, палітыка й этнографа. А гэта яшчэ далёка не пакрывае ўсяго, чым займаўся гэты волат беларускае нівы, бо быў ён і публіцыстым, і рэдактарам, і выдаўцом, і лексыкографам.

Уплыў на Янку Купалу

Сёлета на міжнародным кангрэсе славістых ,што адбыўся ў Кіеве 6-14 верасьня, брытанскі прафэсар Арнольд МакМілін у сваім дакладзе пра Купалаву паэму „Бандароўна" й Тараса Шаўчэнку адзначаў ролю Ластоўскага ў „ачышчэньні беларускае гісторыі ад хвальшу" ды тое, што напісаная Ластоўскім у 1909 г. „Кароткая гісторыя Беларусі" зрабіла вялізарны ўплыў на завайстрэньне ў Купалы гістарычнае тэматыкі. У сьвятле гэтае акалічнасьці стаецца зразумелым, чаму Купала прысьвяціў Ластоўскаму свой верш 1909 году „Песьня Званара", а пасьля — і верш „Дудар". У Ластоўскага з Купалам на ўсё жыцьцё засталіся добрыя ,прыязныя дачыненьні, хоць цяпер савецкая купаліяна (асабліва ў асобе Алега Лойкі зь ягоным новым раманам-эсэ „Янка Купала") са скуры лезе, каб паказаць Купалу й Ластоўскага, як асабістых непрыяцеляў ды ідэйных ворагаў.

„У першым радзе нашых пісьменьнікаў"

У гістарычна самым першым літаратурна-крытычным аглядзе беларускае літаратуры XX-га ст., у 1910 годзе, у сёмым нумары газэта „Наша Ніва", Сяргей Палуян (пад псэўданімам С. Ясяновіч) пісаў: „З новых сіл нашай літаратуры трэба адзначыць Максіма Багдановіча й Власта (псэўданім Вацлава Ластоўскага). У абодвых ёсьць нешта супольнага, хаця першы піша вершы, а другі прозу. Але абодвы яны паэты, бо абразкі Власта — гэта паэзіі прозаю. Абодвых іх родніць супольны тон іх твораў, яны паэты сумнага і ціхага настрою, як шэрая часіна зьмярканьня. Або стануць у першым радзе нашых пісьменьнікаў".

Гэтак-жа высака ацаніў літаратурны талент яго і М. Багдановіч, якога Раман Склют характэрызуе, як „найбольш праніклівага, кваліфікаванага і прытым строгага крытыка". У сваім аглядзе беларускае літаратуры „За тры гады" (1911-1913) Максім Багдановіч, другі раз ужо, высака паставіў бэлетрыстыку Власта-Ластоўскага:

„Власт надрукаваў усяго 3-4 рэчы, але кожную можна ўзяць за прыклад ,як трэба пісаць. Асабліва хораша напісаны апавяданьні 'Сож і Дняпро' — вельмі прыгожая казка-легенда (гэтага ў нас дасюль яшчэ ня было, дый наагул спатыкаецца ня часта) і, далей, 'Дзень рожавай кветкі', што нагадвае лепшыя з апавяданьняў, здабыўшых усясьветную славу дацкаму пісьменьніку Андрэрсэну".

Савецкія цэнзары, заціраючы сьляды Ластоўскага ў гісторыі беларускае літаратуры, у двутомавым „Зборы твораў" М. Багдановіча (Менск, 1968) усюды, дзе Багдановіч згадвае Ластоўскага, парабілі пропускі...

Ад „прыніжэнства" да мастацтва нацыянальнае красы

Як адну з важных заслугаў Ластоўскага ў нашым адраджэньні, Раман Склют у згадваным ягоным нарысе пра „Званара Адраджэньня" называе „штуршок", які Ластоўскі даў „усяму нашаніўству ў кірунку зьмены таго нездаровага курсу, які быў узяты гэтаю літаратурнай плыняй яшчэ на самых пачатках, як пэўная спадчына ад папярэднікаў, ды моцна абмежваў літаратурнае разьвіцьцё — курсу сьлязьлівага 'прыніжэнства' ".

(Заканчэньне на б. 5-й)

ВЕЧАР ПАМЯЦІ В. ЛАСТОЎСКАГА

Управы Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва ды Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня ў Нью Ёрку 29 кастрычніка сёлета адзначылі 100-годзьдзе нараджэньня Вацлава Ластоўскага культурным вечарам, на якім праф. Ант. Адамовіч і сп. Антон Шукелайць паінфармавалі пра свой удзел у лёнданскім сэмінары, прысьвечаным Ластоўскаму, пра свае даклады на ім ды пра лёнданскую беларускую грамаду. Грамада гэтая, як сказаў сп. Шукелайць, хоць і малая лікам, мае вялікія здабыткі на ніве арганізацыйна-навуковае дзейнасьці, галоўна дзякуючы створанай там сьв. пам. Біскупам Сіповічам, а цяпер кіраванай ягоным наступнікам а. Аляксандрам Надсонам Беларускай Бібліятэцы й Музэю імя Ф. Скарыны.

СЭМІНАР ПРА В. ЛАСТОЎСКАГА

20-га кастрычніка 1983 году мінула сто год ад дня нараджэньня вялікага сына беларускага народу — „званара" нацыянальнага адраджэньня, гісторыка, пісьменьніка, паэта, навукоўца, журналіста, этнографа, палітыка і бібліёграфа Вацлава Ластоўскага, які ў самыя адказныя часы беларускага нацыянальна-культурнага руху ды змаганьня за палітычныя правы й незалежнасьць Беларусі — у першай чверці дваццатага стагодзьдзя — быў адным з найбольш важных нацыянальных правадыроў. Дзякуючы сваёй тытанічнай працавітасьці, высокай культуры й розуму, Вацлаў Ластоўскі доўгія часы стаяў на перадавых пазыцыях як нацыянальнага адраджэньня, гэтак і дзяржаўнага будаўніцтва Беларускай Народнай Рэспублікі. За гэта Вацлаў Ластоўскі здабыў пачэснае месца ў гісторыі нашай бацькаўшчыны, а цяперашнія маскоўскія акупанты Беларусі, начапіўшы на гэтага выдатнага сына паняволенага яшчэ й

(Заканчэньне на б. 5-й)

ХІРАТОНІЯ БІСКУПА УЛ. ТАРАСЭВІЧА

Папа Ян Павал II, прыхіляючыся да просьбаў беларускага каталіцкага сьвятарства і вернікаў, дэкрэтам 1-га ліпеня 1983 г. вызначыў Архімандрыта Ўладзімера Тарасэвіча, пастыра парахвіі Хрыста Збаўцы ў Чыкага, Апостальскім Візытатарам для Беларусаў-каталікоў і адначасова тытулярным Біскупам Марыямітанскім.

Па атрыманьні весткі аб гэтым назначэньні адбылася прэсавая канфэрэнцыя Біскупа-наміната і чыкагаўскага Арцыбіскупа Кардынала Джозэфа Бэрнардына, пра якую паведамляла радыёстанцыя НБС. Мясцовая каталіцкая й этнічная прэса таксама паведаміла аб гэтай namінацыі. Увечары 28-га жніўня а. Тарасэвіч выступіў на праграме беларускага радыё „Нёман" у Чыкага, расказаў слухачом аб сваёй намінацыі ды запрасіў іх узяць удзел у хіратоніі.

ДЭКРЭТ ПАПЫ ЯНА ПАЎЛА II

Ян Павал — Біскуп, Слуга Слуг Божых, (шле) ўлюбёнаму сыну Ўладзімеру Л. Тарасэвічу, манаху ордэна сьв. Бэнэдыкта, дагэтуль настаяцелю царквы Хрыста Спаса ў горадзе Чыкага, названаму тытулярнаму Біскупу Марыямітанскаму й Апостальскаму Візытатару для Беларусаў-каталікоў Візантыйскага абраду, прывітаньне й Апостальскае благаслаўленьне.

Атрымаўшы наказ кіраваць усёй Царквой Хрыстовай, Мы праяўляем клопат аб усіх верніках, асабліва аднак аб тых, што, пакінуўшы бацькаўшчыну, жывуць расьцярушаныя па розных кутках сьвету, дзе толькі могуць знайсьці адпаведныя сродкі для пражыцьця.

Паколькі Беларусы-каталікі Візантыйскага абраду, якія пакінулі бацькаўшчыну ў выніку Другое сусьветнае вайны і якія па сьмерці Дастойнага брата Часлава Сіповіча засталіся пазбаўленыя свайго Апостальскага Візытатара, знаходзяцца ў такім палажэньні, Мы пастанавілі пайсьці ім насустрач у іхнай патрэбе. Дзеля гэтага, параіўшыся з Дастойным братам Нашым Кардыналам Сьвятой Рымскай Царквы й Прэфэктам Сьвятой Кангрэгацыі

(Заканчэньне на б. 2-й)

Біскуп Латоцкі трымае Эвангельле над Біскупам Тарасэвічам

Апостальскі Візытатар Біскуп Уладзімер Тарасэвіч

Пасьля хіратоніі стаяць (зьлева направа): лятувіскі Біскуп на выгнаньні Вінцэнт Брызьгіс, Біскуп Андрэй Грутка з гор. Гэры, Апостальскі Дэлегат Арцыбіскуп Піё Лягі, новы Біскуп Уладзімер Тарасэвіч, Біскуп Інацэнт Латоцкі й Кардынал Бэрнардын. Фатаграфіі газэты The Chicago Catholic, зробленыя Джэймсам Кількойнэ.

Пачаліся інтэнсыўныя рыхтаваньні. Біскуп-намінат за дзень свае хіратоніі выбраў 8-га верасьня, дзень сьвята Нараджэньня Багародзіцы, а царкву, у якой яна мае адбыцца — украінскую катэдру Сьв. Мікалая ў Чыкага. На першага і галоўнага кансэкратара Біскуп-намінат запрасіў Біскупа ўкраінскай чыкагаўскай дыяцэзіі Інацэнта Латоцкага, на другога — Біскупа дыяцэзіі Саліна ў Канзасе Даніеля Кучэру, і трэйцяга — Біскупа Ўсходняй Епархіі ў Парме, штат Агаё, Эміля Мігаліка.

Цырымонія кансэкрацыі новага біскупа пачалася прыгожай і доўгай працэсіяй, у якой ішлі ўрачыста адзетыя Рыцары Калюмба, каля сотні сьвятароў, бэнэдыктынскія абаты з многіх манастыроў, біскупы, якіх было усіх разам дванаццаць. Сярод іх: Апостальскі Дэлегат у ЗША Арцыбіскуп Піё Лягі й Чыкагаўскі Арцыбіскуп Кардынал Бэрнардын.

Ля алтара Абаты Валянтын Склюзачэк і Тамаш Гаўлік з манастыра сьв. Пракопа ў Лаел павялі прадставілі Біскупа-наміната Ўладзімера Біскупам-кансэкратарам.

Тады быў прачытаны дэкрэт-ліст Папы Яна Паўла II паангельску і пабеларуску: паангельску а. Длоўгым — бэнэдыктынцам, а пабеларуску — Мітрафорным Пратаярэем а. Аляксандрам Надсонам, рэктарам Беларускай Каталіцкай Місіі ў Лёндане й Парыжы, які браў чынны ўдзел у архірэйскай багаслужбе.

ГАЛАДОЎКА РАЗАМ З М. КУКАБАКАМ

У Лёндане Гэмстэдзкая Унітарыянская група актывістаў з Амнэсты Інтэрнашэнал, з удзелам лёнданскіх Беларусаў, правяла 30 кастрычніка сёлета аднадзённую галадоўку й дэманстрацыю ў абарону Міхала Кукабакі, беларускага вязьня сумленьня ў Савецкім Саюзе.

Дзень 30-га кастрычніка штагоду адзначаецца іншадумцамі ў Савецкім Саюзе ды іхнымі прыхільнікамі ў вольным сьвеце, як дзень Дзень Палітычнага Вязьня.

Міхал Кукабака, які быў засуджаны ў жніўні летась на тры гады суровага лягернага рэжыму, штагоду ў гэты Дзень галадуе на знак пратэсту супраць гвалтаваньня правоў чалавека ў Савецкім Саюзе.

Міхала Кукабаку адаптавалі для абароны, апрача лёнданскае групы з Амнэсты Інтэрнашэнал, гэткія-ж групы ў Даніі й Аўстрыі, якія таксама правялі 30 кастрычніка дэманстрацыі ў знак салідарнасьці зь Міхалам Кукабакам.

BIELARUS

Byelorussian Newspaper in the Free World
Published monthly by
BYELORUSSIAN-AMERICAN ASSOCIATION, Inc.
Subscription $ 12.00 yearly.

„БЕЛАРУС" — Газэта Беларусаў у Вольным Сьвеце.
Выходзіць месячна. Рэдагуе Калегія.
Выдае: Беларуска-Амэрыканскае Задзіночаньне.
Выпіска зь перасылкаю — 12.00 дал. на год.
Артыкулы, падпісаныя прозьвішчам або ініцыялямі аўтара, могуць зьмяшчаць пагляды, зь якімі Рэдакцыя не згаджаецца.

РОЛЯ МІРАНАЎ У ЦАРКВЕ

Каб разумець удзел вернікаў у царкве, перш за ўсё трэба ўстанавіць паняцьце самога слова „царква". Слова „царква" ўпяршыню ўспамінаецца ў Сьвятым Пісьме. Госпадавы словы: „Калі-ж не паслухае іх, скажы царкве" (Мц. 18: 17) выразна кажуць, што царква гэта — збор людзей аднэй веры.

У грэцкім тэксьце слова царква пішацца „эклезія", што роўназначнае нашаму „збор", „грамадзтва".

Багаслоў Аляксандар Латоцкі азначае царкву як „зьяднаньне людзей, што веруюць у Хрыста" (б. 47; сьпіс кніжак гл. у канцы артыкулу). А Сяргей Булгакаў кажа: „Хрыстовая царква — не ўстанова (арганізацыя), але новае жыцьцё з Хрыстом і ў Хрысьце" і далей: „Царква гэта — Хрыстовае чалавецтва" (б.б. 27, 28).

Відавочна, што царква, як збор людзей, складаецца зь людзей — сьвятарства, манаства й міранаў. Ніводнае з гэтых частак асобна, сама сабой, царквы ня творыць. Так як няма царквы бязь епіскапа, гэтак няма царквы бязь міранаў. Епіскап сам у сабе й сабою ня творыць царквы й ня ёсьць ейным уласьнікам.

Кожная часьць царквы выконвае сваеасаблівую ролю ў царкве. Сьвятарства, асабліва епіскапы, пастаўлены кіраваць і служыць царкве. Атрымаўшы на роўных правох апостальскае пераемства, епіскапы маюць правадырства ў кіраваньце царквы, як роўны з роўным, але іхная ўлада не павінна тварыць клерыкалізму. У праваслаўі голас самога епіскапа — яшчэ ня голас усяе царквы. Багаслоў Н. Заазерскі кажа: „Архірэйскі Сабор, як калегія, што дзеіць замкнута ад іншых частак царквы, зьявілася ў значна позьнім часе... Але вызнаць кананічна дасканалай такую форму сабору нельга... Дух замкнутай калегіі біў зусім чужым царкве апостальскага часу" (Богословский Вестник, паводля Латоцкага, т. I, б. 47, 1903, № 4).

А якім мае быць епіскап, Сьвятое Пісьмо кажа: „Бо епіскап мае быць беззаганным, як вернік Божы, ня гордым, не гняўлівы, не адданы віну, не забіяка, не карысталюбны" (Ціт. 1:7). Сьвяты ап. Пётра заклікае епіскапаў: „Пасеце чараду Божую, што ў вас, ня з прынукі, але самахоць, пабожаму, ня дзеля агіднае карысьці, але рупліва, не пануючы над спадкам, але будучы прыкладам чарадзе" (1 Пётра 5:1-3).

(Айцец В. Кендыш у сваім сьветчаньні пад прысягай цьвердзіць, што вярхоўная ўлада Першага гіерарха БАПЦ „падобна да папы Рыма-Каталіцкае Царквы". Гэтак вось, нажаль, а. Кендыш „разумее" дух Праваслаўнае Царквы.)

Хутка перад адыходам у Ерузалім Госпад наш Ісус Хрыстос падрыхтоўваў Сваіх вучняў да здарэньняў, якія яны мелі перажываць. Калі маці сыноў Завядзеевых прасіла Госпада: „Скажы, каб гэтыя два сыны мае маглі сесьці ў Цябе" (Мц. 20:21), Госпад паклікаў усіх вучняў Сваіх і сказаў: „Вы ведаеце, што князі народаў пануюць над імі. Але паміж вас няхай ня будзе гэтак; хто хоча паміж вас быць вялікім, няхай будзе вам слугою; і хто хоча паміж вас быць першы, няхай будзе вам за нявольніка" (Мц. 20: 25-27).

Апостальскае правіла 34 кажа: „але й першы (Першы Гіерарх) няхай ня робіць нічога без развагі ўсіх".

Мы ня маем намеру, мы супраць таго, каб падрываць пашану да епіскапа. У Сьвятым Пісьме сказана, якім епіскап мае быць. Епіскап, як пастыр, павінен быць на сваім месцы, добрым пастырам бо: „авечкі й голас ягоны чуюць, і ён гукае авечкі свае па іменьню і выводзіць іх. Як ён усе свае авечкі выпусьціць, сьпераду іх ідзе, і авечкі за ім ідуць, бо знаюць голас ягоны. А за чужым ніяк ня ідуць, але ўцякаюць ад яго" (Ян 10:3-5).

У іншым месцы напісана: „Калі-ж зграшыць супраць цябе брат твой, пайдзі й выкажы яму віну ягоную паміж сабою й ім адным: калі ён паслухае цябе, ты прыдбаў брата свайго. Калі-ж не паслухае, вазьмі з сабою яшчэ аднаго або двух, каб вуснамі двух або трох сьветак пацьвердзілася кожнае слова. Калі-ж не паслухае іх, скажы царкве; а калі й царквы не паслухае, то няхай будзе ён табе, як паганін і мытнік" (Мц. 18:17). Ісус не паслаў правацца да старэйшых ці апосталаў, але Ён паслаў да ўсяе царквы, гэта значыць, каб тры часьці, якія творыць царкву, бралі ўдзел у вырашэньні справы.

Тут паказана:

а) што епіскап супольна зь міранамі разьвязваюць справу, якая не даецца разьвязаць інакш;
б) што міране разам зь епіскапамі бяруць удзел у разьвязваньні справы;
в) што ані вернікі, ані епіскапы, ані міране не павінны зьвяртацца да сьвецкіх уладаў, каб яны разьвязвалі царкоўныя справы.

Апостал Павал кажа: „Ці-ж важыцца хто з вас, правуючыся з другім, прававацца ў няправедных, а не ў сьвятых?" (1 Кар. 6:1). Тойжа апостал дакарае, кажучы: „Няўжо-ж няма паміж вас ніводнага разумнага, хто мог-бы рассудзіць паміж братамі сваімі?" (1 Кар. 6:5).

Нельга адсунуць міранаў ад удзелу ў справах іхнай веры, сутнасьці іхнага духовага жыцьця, нельга залічаць іх да нясьведамых і бяздзейных людзей, да г.зв. „цёмнай масы".

Яшчэ ў апостальскіх часох міране бяруць удзел у разьвязваньні царкоўных справаў. Апосталы добра ведалі сваю атару й людзей у ёй. Аднак яны зьвярнуліся да царквы: „Дык браты, нагледзьце спаміж сябе сямёх добрае славы, поўных Духа й мудрасьці, якіх паставім" (Дзеі 6:3). „І спадабалася гэтае слова ўсяму мноству, і абралі Сьцяпана, мужа..." (Дзеі 6:5).

Як Павал і Варнава вярнуліся зь місійнага падарожжа, дык яны: „прыбыўшы, сабралі царкву, здалі справаздачу з усяго, што Бог учыніў імі" (Дзеі 14:23-27). Апосталы ня склікалі толькі апосталаў, але здалі справаздачу ўсёй царкве. На апостальскім саборы таксама міране бралі ўдзел: „тады падумалі добра апосталы й старэйшыя з усёй царквой паслаць абраных спаміж сябе" (Дзеі 15:22).

Зірнем на гісторыю свае беларускае царквы.

У прысутнасьці патрыярха Ярамы ІІ-га ў 1589 г. адбыўся сабор у Берасьці, у пастановах якога сказана, што брацтва „мае права выбіраць сьвятароў для свайго храму, як і выдаляць іх" (І. Влас., т. І, б. 203). Еўдакімаў падае: „Пастановы вызнаваліся адразу ў справах дысцыпліны 'ўмоўна' аж да часу іх прыняцьця ўсёй царквой" (б. 179).

Хто ўратаваў у 1596 г. праваслаўную царкву ў Беларусі? Епіскапы? Усе яны перайшлі ў вунію. Калі народ ня мае права голасу ў царкве, дык мусіў-бы ціхенька ісьці за епіскапамі ў вунію. Аднак народ („цёмная маса", паводля некаторых) уратаваў праваслаўную царкву ў Беларусі.

Берасьцейскі Сабор Праваслаўнае Царквы ў Беларусі 1591 году сваімі пастановамі (правілы 1, 2, 8, 15), паводля Ўласоўскага, „дамагаецца аднаўленьня парадку пастаўляньня епіскапаў праз выбары на выбарных саборах ды парадку выбару сьвятароў на парахвіі парахвіянамі" (т. 1., б. 205). У пастановах таго-ж Сабору 1591 г. (правілы 3-5, 10-12, 16-18, 20), ізноў-жа паводля Ўласоўскага, „зьверка праходзіць найперш думка

(Заканчэньне на б. 6-й)

КУДЫ ПІСАЦЬ ПРА М. КУКАБАКУ

Амнэсты Інтэрнашнэнал у Лёндане ў лістоўцы, прысьвечанай беларускаму вязьню сумленьня Міхалу Кукабаку, падала два адрасы, савецкага лідэра Андропава й Генэральнага Пракурора СССР Ракункова, з просьбай пісаць да іх, каб 46-гадовага Кукабаку, здароўе якога вельмі слабое, звольнілі з турмы. Пісаць можна на абодвы адрасы. Пішучы, трэба памятаць наступнае, як гэта раіць Амнэсты Інтэрнашнэнал:

1. Ліст павінен быць кароткі й ветлівы. Грубы тон і мова ліста барджэй пашкодзяць Кукабаку, як памогуць.

2. У лісьце трэба каротка падаць дэталі Кукабакавае справы.

3. Можна пісаць па-ангельску, зварачаючыся да міністраў і паслоў словамі "Your Excellency".

4. Згадаць у лісьце, што Кукабака падаў заяву на выезд з Савецкага Саюзу.

У лістоўцы Амнэсты Інтэрнашнэнал пададзены ўзор гэткага ліста:

I am writing to you on behalf of Mikhail Kukobaka, who was sentenced on 13th August 1982 at Elets to 3 years' strict regime in labour camps, charged under Article 190-1 of the Russian Criminal Code. I believe that he was imprisoned for exercising his right to freedom of expression, guaranteed in the Soviet Constitution and proclaimed in various International Covenants, such as the Helsinki Agreement which your country has signed. I must also express my deep concern about Kukobaka's health which has seriously deteriorated in confinement. I should be grateful if you could look into his case and release him as soon as possible. He has applied for permission to emigrate from the Soviet Union.

Signed

Лісты просіцца слаць на гэткі адрыс Андропаву:

SSSR,
Moskva,
Kreml,
Generalnomu Sekretaryu TsK KPSS.
Y. Andropovu. **USSR**

І Генэральнаму Пракурору СССР:

SSSR,
Moskva,
Ul. Puskinskaya 15a,
Prokuratura SSSR,
Generalnomu Prokuroru,
A. Rekunkovu. **USSR**

Варта таксама выслаць копію гэткага ліста савецкаму паслу ў тэй краіне, адкуль ліст пішацца.

„ТАЙМС" ПРА М. КУКАБАКУ

Лёнданская газэта „Таймс" зьмясьціла ў нумары за 25 кастрычніка сёлета артыкул пра М. Кукабаку, падаючы коратка гісторыю пераследаў яго ды паведамляючы, што ў нядзелю 30 кастрычніка зьнявольвены Кукабака будзе галадаваць, пратэстуючы супраць пагвалтаваньня правоў чалавека ў СССР.

РАЗГРОМ АЛЬМАНАХУ „СПАДЧЫНА"

Як дайшлі да нас з добра паінфармаваных крыніцаў весткі, у Менску да 100-годзьдзя ад нараджэньня Янкі Купалы, якое адзначалася летась, меў выйсьці, у выдавецтве „Мастацкая літаратура" тыражом 4000 экзэмпляраў, альманах „Спадчына". У кнізе гэтай мела быць зьмешчаная таксама Купалава сатырычная п'еса „Тутэйшыя". Кніга была ўжо абвешчаная ў каталёгу для папярэдняе падпіскі. У каталёгу было сказана:

„Гэта першы выпуск гадавіка, які раскажа чытачу аб далёкім і нядаўнім мінулым Беларусі, пра яе гісторыю й культуру, грамадзка-палітычную й філязофскую думку, літаратуру, пісьменства, народную творчасьць. У зборнік увайшлі арыгінальныя дасьледваньні, архіўныя знаходкі, дакумэнты й камэнтары да іх, успаміны аб людзях, якія пакінулі зыркі сьлед у беларускай культуры, літаратуры, мастацтве".

Выданьне альманаху „Спадчына", што меў выйсьці ў 1981 г., зацягнулася, а сёлета ўвесну было раптоўна спыненае з прычыны ўлучэньня ў яго Купалавае п'есы „Тутэйшыя". Рэдактарам альманаху была зробленая вымова, а некаторыя малодшыя супрацоўнікі пазвальняныя з працы.

Паводля тае самае крыніцы, у Менску, як і раней, заціск вельмі моцны, з асаблівай увагай органаў КДБ ськіваванай на беларускіх нацыяналістаў.

ХІРАТОНІЯ БІСКУПА ТАРАСЭВІЧА

(Заканчэньне з б. 1-й)

для Ўсходніх Цэркваў, а таксама ўзяўшы пад увагу Твае дараваньні — у першую чаргу Тваю багаслоўскую асьвету і дазнаньне ў гэтай (душпастырскай) галіне, — Мы, сілаю Нашае Апостальскае ўлады, назначаем і ўстанаўляем Цябе Апостальскім Візытатарам для Беларусаў-каталікоў Бізантыйскага абраду, што жывуць за межамі бацькаўшчыны, з усімі правамі й абавязкамі прыналежнымі гэтаму становішчу. Каб Табе аднак была пашана, суразьмерная з Тваёй адказнасьцяй, Мы ўзьнесьлі Цябе на тытулярны Марыямітанскі Біскупскі пасад. У справах біскупскай хіратоніі, вызнаньня веры й прысягі Ты павінен кіразацца нормамі й абычаямі Ўсходніх Цэркваў.

Маючы на ўвазе, што тыя, якія жывуць паза бацькаўшчынай, больш за іншых знаходзяцца ў небясьпецы адыйсьці ад абычаяў і веры бацькоў, рабі, улюбёны сыне, усё магчымае паводля Тваіх сілаў, што Табе выдадзена патрэбным, каб гэты вялікі вышэй успомнены скарб вернікаў ніякім чынам не паменшаў.

Дадзена ў Рыме, у сьвятога Пятра, першага дня месяца ліпеня, году Божага тысяча дзевяцьсот восемдзесят трэйцяга, а Нашага пантыфікату — пятага.

**
*

Пасьля таго як Біскуп-элект зрабіў тры вызнаньні веры, наступіла самая важная частка хіратоніі. Калі ён кленчыў з кнігай узложанай на галаве, першы Кансэкратар, ускладаючы свае рукі на яго галаву, сказаў галоўную малітву кансэкрацыі:

„Праз выбар Сьвятога Рымскага Пасаду й ласку Божую, якая заўсёды ўзмацняе, што ёсьць слабое, і ободрвае тым, што пажаданае, назначаю цябе, сьвятар-манах Уладзімер Тарасэвіч, закону сьвятога Бэнэдыкта, за Біскупа Богам захаванага гораду Марыямэ і Апостальскага Візытатара для беларускіх вернікаў паза Беларусяй. Молімся, каб ласка Духа Сьвятога зыйшла на яго."

Пасьля гэтага Біскуп Уладзімер атрымаў біскупскія уборы ды іншыя сымбалі свае годнасьці. У часе ўрачыстасьці апрананьня новага Біскупа на зьмену сьпявалі два хоры: катэдральны пад кіраўніцтвам сп. Юльляна Пазьняка і царквы Хрыста Збаўцы пад кіраўніцтвам сп. Амброжага Сірса.

Біскуп Уладзімер сказаў наступную просьбу-малітву: „Няхай Госпад Бог успомніць у сваім валадарстве нашых дарагіх братоў і сёстраў у Хрысьце на Беларусі і Ўкраіне і ў Сваім міласэрдзі й любові верне ім поўную свабоду, каб яны маглі цешыцца з усіх дадзеных Богам людзкіх правоў. І няхай Госпад Бог успомніць у сваім валадарстве ўсіх тых, якім я пасланы служыць."

Пры канцы Сьвятой Літургіі Біскуп Уладзімер атрымаў ад Апостальскага Дэлегата Арцыбіскупа Лягі біскупскі пастарал і пайшоў благаслаўляць народ, пасьля чаго атрымаў ад Апостальскага Дэлегата біскупскую мантыю. Пры гэтай нагодзе Апостальскі Дэлегат выказаў свае віншаваньні і найлепшыя пажаданьні. У адказ Уладыка Ўладзімер, адкінуўшы раней прыгатаваны тэкст, прамовіў ад сэрца да сьвятароў і ўсіх прысутных у сьвятыні.

Царкоўная ўрачыстасьць закончылася адсьпяваньнем усімі гімну „Магутны Божа". Праўдападобна, ніколі яшчэ дагэтуль такая вялікая грамада людзей не сьпявала „Магутны Божа", як пры гэтай нагодзе. Запраўды вельмі натхняльны момант. Яшчэ перад сьпевам Біскуп Уладзімер выказаў пажаданьне, каб гэты гімн быў ахвяраваны як малітва за Беларусь і беларускі народ на Бацькаўшчыне і паза ейнымі межамі, каб Беларусы заўсёды засталіся вернымі Богу ды сваім нацыянальным ідэалам.

Увечары ў гатэлі Марыёт О'Гэра адбыўся тэстыманіяльны банкет у гонар новавысьвечанага Біскупа Ўладзімера. Урачысты абед быў спалучаны з канцэртнай і прамоўнай часткамі.

Беларускі хор пад кіраўніцтвам сп. А. Сірса адсьпяваў „Поле" і „Я ад вас далёка".

Праф. Анджэлё Монтэлеонэ прадставіў гасьцей, на чале якіх, апрача Біскупа Ўладзімера, былі: Кардынал Бэрнардын, Апостальскі Візытатар для ЗША Арцыбіскуп Лягі, Біскупы-кансэкратары ды іншыя біскупы й госьці.

Сп. Павал Сянькевіч і сп-ня Ванда Махнач прачыталі тэлеграмы й прывітаньні ў ангельскай і беларускай мовах. Стэфан Віцік, пад акампанімэнт піяніста Станіслава Боцька, прапяяў дзьве беларускія народныя песьні.

З прывітаньнем ад англамоўных парахвіянаў выступіў даўгагадовы парахвіянін і аддааны памочнік Уладыкі Ўладзімера Ўолтэр Сэвіл, ад Беларусаў вітаў сп. Антон Беленіс, ад сьвятароў-прыяцеляў — а. Эдвард Вайцяхоўскі, ад закону манашак — сястра Марыя Шарлёта Вэзлі, Абатэса жаночага Бэнэдыктынскага Манастыра ў Лаел, ад Асацыяцыі Сьвятароў Усходніх Каталіцкіх Абрадаў — ейны старшыня Джордж Мурэсан, Румын, ад Рады БНР — ейны Старшыня др. Язэп Сажыч. Пасьля гэтага Стэфан Віцік выканаў опэрную арыю.

Далей меў прамову дырэктар Беларускага Музэю й Бібліятэкі імя Ф. Скарыны ў Лёндане а. Аляксандар Надсон. Прамаўлялі таксама Абат Валянтын Склюзачэк, Біскуп дыяцэзіі Саліна ў Канзасе, Абат Даніель Кучэра.

Арцыбіскуп Лягі ў сваёй прамове падкрэсьліў важнасьць сёньняшняе ўрачыстасьці ды пажадаў новаму Біскупу плённае працы — каб беларуская рэлігійная справа разьвівалася памысна тут на чужыне і там на Бацькаўшчыне.

Беларускі хор прапяяў „У гушчарах" і, разам з прысутнымі на залі Беларусамі — „Люблю наш край".

Па гэтым Уладыка Ўладзімер горача і ад цэлага сэрца падзякаваў дастойным госьцям і ўсім удзельнікам гэтай незабыўнай урачыстасьці ды папрасіў Кардынала Бэрнардына, каб ён сказаў малітву ўдзячнасьці Богу за ўсё, што адбылося ў гэтым гістарычным дні.

У сыботу 10-га верасьня Ўладыка Ўладзімер адправіў у царкве Хрыста Збаўцы ўрачыстую вячэрню, а потым адбыўся ў малой залі падвячорак, на якім Уладыка пазнаёміў прысутных з плянам свае працы, як Апостальскага Візытатара й Біскупа, ды прасіў усіх, каб памаглі яму ў выконваньні ягоных адказных абавязкаў.

У нядзелю 11-га верасьня Біскуп Уладзімер адправіў сваю першую архірэйскую Службу Божую. Царква была запоўненая парахвіянамі й гасьцямі.

Уладыка Ўладзімер, карыстаючы першы раз із свае біскупскае ўлады, надаў годнасьць Арцыдыякана айцу Дыякану Тадэвушу Барнасу, бэнэдыктыніцу, які прыехаў з Бэльгіі, каб узяць удзел у хіратоніі. Па багаслужбе адбыўся малы банкет.

Мы шчыра й глыбака ўдзячны Апостальскаму Пасаду, Сьвятому Айцу Яну Паўлу ІІ, Кардыналу Бэрнардыну, Апостальскаму Дэлегату Арцыбіскупу Піё Лягі, Біскупам-Кансэкратарам, польскаму Біскупу Альфрэду Абрамовічу, літоўскаму Біскупу Вінцэнту Брызьгісу, чэскаму Біскупу Яну Маркоўскаму, славацкаму Біскупу Андрэю Груткy, Біскупу Джону Білоку, Біскупу Джозэфу Краўлею і Біскупу Данілю Райену за нашага новага Біскупа.

Мы моцна верым, што Ўладыка Ўладзімер, маючы доступ да Апостальскага Пасаду, дaложыць усіх стараньняў, каб нашыя браты й сёстры на Бацькаўшчыне атрымалі сваіх духовых кіраўнікоў і каб чаканьне іх ня было доўгім. Прыгэтым мы запэўнем Уладыку, што будзем памагаць яму ўва ўсіх яго іншых пачынаньнях і працы як Біскупа і Апостальскага Візытатара. Многая лета.

Чыкага, верасень 1983 г.

Парахвіянін

Папраўка

У папярэднім нумары на гэтай балоне ў подпісе пад фатаграфіяй сэ сьвяткаваньня 10-годзьдзя а. А. Яноўскага было прапушчана дзеля недагляду імя а. дыякана Якуба (другі справа). Выбачаемся. — **Рэд.**

ПРАМОВА А. КАРПЮКА

(Заканчэньне; пачатак гл. у №№ 306-307 і 312)

„Трусьлівае маўчаньне — шкоднае"

Танечка намалявала на паперы Бармалея і ўстывожана закрычала:

— О-ей, я яго баюся!

Гэтак і мы часамі па каманьдзе зьверху нешта арганізуем, а потым і самі пачынаем верыць у створанае. Даволі ў нас было недаразуменьняў у галіне сельскае гаспадаркі, калі ўсю краіну ператварылі ў экспэрымэнтальнае поле, замест таго, каб выдзеліць на досьледы сто гэктараў. Да чаго прывяло, ведаем добра. Дажыліся, што й сакратары ЦК перад сьвятам атрымліваюць па два кіляграмы белай мукі. Выступаю я не за мяжою, дзе трэба было-б дыпляматнічаць і гаварыць ня тое, што думаеш і ведаеш. Мы сабраліся на свой форум і калі ўжо і тут, паддаўшыся ачараваньню пітэраў, вазонам з кветкамі, плюшавым занавескам, мяккім крэслам, ня будзем казаць сабе праўды, то як глянем сваім дзецям у вочы, вярнуўшыся дадому. На лякіроўцы не паедзеш, нават і сучасным клясыкам не ўдаецца раманы пра камуністычныя брыгады.

У нас таму няма „Рэвізораў", бо і Шолахаў выступае адно супраць міністра рыбнае прамысловасьці, нібы студэнт на КВН, а пры яўных недахопах чаго большага і ён аб'ясьняўся толькі ў „мужской любви". І гэта ягоная ня віна, а бяда.

Рана, рана, ой яшчэ рана выдаюць нам на пёры гумовыя наканечнікі.

Ужо настаў момант, каб ад асобных думак у літаратуры, ад сьмелых выступленьняў на сходах, мы пераходзілі да разважлівага і сумленнага разбору і праз творчасьць таго, што старэйшае і сярэдняе пакаленьні перажылі. Пасьля ХХ-га зьезду, дзякуючы клопатам партыі, у апошнія часы ідзе якаясьці гігантычная мазгавая работа ў галовах людзей, яны як-бы раптам прачнуліся і зірнулі на свой жыцьцёвы шлях пановаму. Калі ты сумленны літаратар і працуеш ня толькі для начальства, не для ганарару — прачынайся, бо толькі тады ты зможаш паказаць сучаснасьць.

Партыя ад нас патрабуе быць прынцыповымі, не абмяшчаньвацца, быць шукальнікамі ісьціны. Трусьлівае маўчаньне пра адмоўнае — шкоднае. Гэта брахня, што крытыкаваць лягчэй. Кранаць балючкі ня лёгка і не безнаказана. Адвечная барацьба дабра са злом патрабуе сілы і адвагі, як слушна сказаў дэлегат ХХІІ-га зьезду КПСС Міхаіл Дудзін. Калі мы скажам, што літаратура вучыць людзей, то вучыць яна павінна на мужнасьці. Эстафэта мужнасьці — бясконцая. Мы, будаўнікі новага грамадзтва, павінны вытрымаць і несьці яе, бо ў муках яе несьлі пакаленьні папярэднікаў.

Дык няхай нас не асьляпляюць дасягненьні тэхнічныя: машыны — не літаратура і душы чалавечай ня ўзьнімаюць. Ведаю выпадак, калі на суд мешчанін прывалок магнітафон з запісанаю на плёнцы брыднай лаянкай суседкі на кухні. А ле-ж, завідкі біруць гледзячы на дасягненьні нашае касманаўтыкі, хіміі, фізыкі, якія выходзяць на першыя месцы ў сьвеце. Некалі рускі вынаходнік параву машыну выдумаў першы, але паравоз людзям даў Стэфэнсон, бо разьвіцьцё Захаду к таму часу дасягнула такога ўзроўню, калі вынаходніцтва Стэфэнсона магло быць рэалізаванае. Памятаючы гэта, гледзячы на дасягненьні нашых вучоных і тэхнікаў, хочацца зьвярнуцца да некага зь пераканаўчаю просьбай:

Давайце кіравацца літаратураю больш стрымана, абгрунтавана і пераканаўча ў духу ХХІІ-га зьезду з улікам псыхічнага стану пісьменьніка, каб крытыка дапамагала, а не траўміравала яго. Калі пісьменьнік і сарвецца, то разглядайце ягоны промах зь сяброўскаю павагай і спачуваньнем — не ўяўляю сабе сучаснага беларускага пісьменьніка, які-б тварыў нешта з мэтаю пашкодзіць Радзіме.

Верх узялі Гарбацюкі й Сахно

Дарагія таварышы, мазгі — не каробка скорасьцяў, пад стандарт іх не падгоніш. Ніякімі артыкуламі, нават — рашэньнямі. Напрыклад, я і цяпер лічу, што „Мёртвым не баліць" з адзначэньнем недахопамі — выдатны твор беларускае літаратуры і дай Бог кожнаму напісаць такі, які напісаў наш гродзенец. Мажліва ўва мне гаворыць мясцовы патрыятызм, мажліва што іншае, але — беце мяне, рэжце, мучце, на даце рась пінайце — што з таго, калі гэта мая асабістая думка, маё сумленьне?! Памойму, часова ўзяла верх думка Гарбацюкоў і Сахно. Не? Пераканайце мяне. Я яшчэ ня надта стары, не дзераваны, чалавек ищущий і нават папрашу ў вас прабачэньня, калі пераканаеце. І наіўны будзе, дурнем будзе чалавек, які падумае, што я горшы камуніст, грамадзянін і патрыёт Радзімы за таго, хто, прачытаўшы аповесьць, віншаваў аўтара на канфэрэнцыі чытачоў, хваліў „Мёртвым не баліць", а прачытаўшы неабгрунтаваны, аднабаковы артыкул у „Советской Белоруссии" на гэтую кнiжку Быкава, адразу стаў думаць інакш. Гэта — флюгеры!

Пара на сусьветныя крытэрыі

Выступленьні прэсы ня прыносяць карысьці, калі яны ніжэй сярэдняга ўзроўню ліратаратурнае сьвядомасьці чытачоў. Таму людзі такую крытыку ўспрымаюць як праявы мінулага. Крытыка будзе тая эфэктыўная, калі пісьменьнік убачыць, што навокал сябры, а ня „дзёўныя працаўнікі. І пара нам, Беларусам, падыходзіць ужо да сябе з сусьветных крытэрыяў — мастацтва не прызнае граніц, а мы ўжо вырасьлі зь пялюшак.

Давайце будзем заўсёды памятаць, што пісьменьнік — звычайны чалавек, таму памыляецца. Асабліва, калі бачыць да сябе нядобразычлівасьць. Я тут мушу прызнацца і ў сваіх грахох. Часамі хачу сказаць адно, атрымліваецца-ж другое. Асабліва, калі выступаю бяз тэксту. На жаль, у нас некаторыя акцэнтуюць якраз ня тое, што скажаш добрае ў выступленьні, а хапаюцца за твае промахі і самі ўпадабняюцца да аўтараў, якіх крытыкуюць, што аўтары быццам-бы бачаць адны толькі адмоўныя бакі. Такія — нібы гвоздзі, толькі зазявайся, сядзь!

Давайце стварыць адпаведную атмасфэру і пісьменьнікам. Адкінем старыя прыёмы. Ня тузайма літаратараў. Не арганізоўвайма калектыўных „избиений", ня вешайма на іх ярлыкоў. Калі каму няма чаго сказаць, то ў творах напісанных аголенымі жыламі і нэрвамі пісьменьніка з-за вялікае любові да Радзімы, або ў такіх-жа выступленьнях, ня шукайце прошукаў варожае прапаганды. І тады ў нашай краіне зьявіцца літаратура, якая авалодае душамі людзей зямнога шару.

Мае словы, магчыма будуць камусьці не да спадобы. Што-ж, мне нічога ня трэба. Як гаворыцца ў песьні: „Жила бы страна родная, и нету других забот". Я стаю на сваёй зямлі, ды яшчэ каб не гаварыў на ёй таго, што думаў, то навошта-ж тады жыць?! Я нікога ня зьбіраўся тут навучаць, бо яшчэ сам надта мала ведаю. Проста, хачу, каб і мае думкі ўліліся ў паток усхваляваных думак народу і паслужылі справе.

„Зло абнародаванае — напалову пакаранае"

Выступленьне мае не для газэт, бо яны ідуць за мяжу, хоць мне ня зусім зразумела такое тлумачэньне. Ленін у пісьме да тав. Варгі, гаварачы аб прэсе, сказаў: „Нам патрэбна поўная і праўдзівая інфармацыя. А праўда не павінна залежаць ад таго, каму яна павінна служыць" (т. 54, бач. 446, рус. выд.). Толькі прашу рэдактараў: пашкадуйце мяне, ня прыпісвайце майму выступленьню таго, чаго ня было.

Напярэдадні 50-годзьдзя, калі мы сапраўдныя ленінцы, то мусім сказаць і аб недаробленым. Бо згодна з марксыстоўскім вучэньнем аб грамадзкім жыцьці — зло абнародаванае — напалову пакаранае. Гэта і ў мяне ўсяляе веру і дадае сілы для аптымізму. Быць таго ня можа, усёроўна наша возьме!

Дзякуй за ўвагу!

13-га траўня 1966 году.

Заўвагі стэнаграфісткі: Амаль у кожным абзацы выступленьня А. Карпюка: заўвагі, воплескі, сьмех і г. д.

Ад Рэдакцыі „Беларуса": Рэдакцыя самвыдавецкага выданьня „Беларускія Дакумэнты" (№2), у якім зьмешчаны поўны тэкст прамовы Карпюка, зазначыла, што „тэкст выступленьня публікуецца даслоўна паводля стэнаграмы".

БЕЛАРУСЫ Ў АТАЎСКІХ ФЭСТЫВАЛЯХ

Супрацоўнікі беларускага павільёну (Homelands 83) з сэнатарам П. Юзыкам і ягонай жонкай.

У канадыйскай сталіцы Атаве ад 24-га да 26-га чырвеня сёлета адбыўся чацьверты „Фэстываль Бацькаўшчынаў". Фэстываль быў арганізаваны Атаўскай Радай Народнага Мастацтва, у якую ўваходзяць прадстаўнікі розных этнічных арганізацыяў Канады. У сёлетнім фэстывалі былі павільёны, у якіх кожная група старалася паказаць найпрыгажэйшае з народнае творчасьці свайго народу, а таксама творы сваіх сучасных мастакоў ды свае народныя танцы й нацыянальную кухню.

Беларусы бралі ўдзел у ўсіх чатырох фэстывалях. У першым, у 1979 г., бралі ўдзел у ўсіх частках праграмы, дзякуючы дапамозе суродзічаў зь іншых асяродкаў Канады й Злучаных Штатаў.

У трох апошніх фэстывалях Беларусы ладзілі свой павільён. У ім можна было пабачыць творы беларускага мастацтва ды атрымаць інфармацыю пра Беларусь. Кожнага году павільён розьніўся тым, што быў прысьвечаны або асаблівай падзеі ў жыцьці беларускага народу або пэўнаму аспэкту нашае культуры. Гэтак, павільён 1981-га году знаёміў наведвальніка з 1000-годзьдзем Беларусі. Наступны год, побач з беларускім народным мастацтвам, была паказаная беларуская гравюра. Сёлета ўвага была засяроджана на беларускай іканаграфіі.

У нашым павільёне былі выстаўленыя экспанаты із зборау спп. Жук-Грышкевічаў, Кіпеляў, спп. Кісель і Орса, сп-тваў Пашкевічаў, Сурвілаў, Тумашаў і Шустаў.

Мясцовыя Беларусы не пашкадавалі высілку, каб зрабіць наш удзел у „Фэстывалі Бацькаўшчынаў" (Homelands/83) годным нашага народу. Арганізатары выказваюць тут падзяку ўсім атаўцам, што спрычыніліся да ўдачы нашага павільёну, а таксама сп-ву Хрэноўскім з Манрэалю за дапамогу ў інсталяваньні павільёну, а сп-ні Олі Грыцук і сп-чні Юльляне Грыцук з Кінгстану — за дапамогу ў абслугоўваньні павільёну.

(Заканчэньне на б. 5-й)

Іна Рытар-Каханоўская

ЗЬ БЕЛАРУСКІМ СЭРЦАМ, ДУМАЙ...

(Заканчэньне; пачатак і працяг у №№ 311, 312)

Гімназія была заснавана ў сьнежні 1945 году. Апошні ейны навучальны год закончыўся ў чырвені 1950 году. Трэба не забывацца ,што гімназія працавала ў першыя гады па 2-ой сусьветнай вайне, у гады пакутліва-небясьпечныя для ўцекачоў з Усходняе Эўропы ,у тым ліку й для Беларусаў. Што прынясе наступны дзень, немажліва было прадбачыць. Амаль над кожным бесьперастанна вісела пагроза прымусовае выдачы Сталіну.

Тым, хто заснаваў у тым трывожным часе Беларускую Гімназію ў Бавары, хто пачаў выкладаць у ёй ,хто аддаў сваіх дзяцей туды вучыцца ці сам стаўся вучнем, — трэба было быць ня толькі аптымістымі, але ў вялікай меры мець адвагу працягваць бараніць ідэю апрычонасьці беларускага народу, ягонай незалежнасьці. Бясьпечней было схавацца, перачакаць, пакуль стане лагаднейшым, яснейшым палітычны небасхіл, як некаторыя й рабілі.

Вестка пра Беларускі Нацыянальны Камітэт у г. Рэгэнсбургу, пра арганізацыю там беларускага школьніцтва, дайшла да мяне толькі недзе пад восень 1945 году. Я тады з маёй 9-цігадовай дачкой Інай жылі на францускай зоне акупацыі Нямеччыны, у невялікім, ня кранутым вайною горадзе Бібараху, недалёка ад швайцарскае мяжы. У Бібараху й ягоным навакольлі Беларусаў было асобаў да 20-ёх. Мы кватэравалі на прыватках, а належалі да польскага лягеру. Спачатку нас у лягеры зарэгістравалі на асобнай лісьце, ды не надоўга.

У Бібараху зьявілася савецкая рэпатрыяцыйная місія, заняла адзін зь лепшых будынкаў у цэнтры гораду, павесіла на ім аграмаднейшы партрэт Сталіна й разгарнула кіпучую дзейнасьць. Місія старанна вышукоўвала савецкіх грамадзянаў, якія не выяўлялі жаданьня вяртацца „на родину", і ня цуралася захапіць не сваіх. У першым-ж дні яна сілаю забрала Украінца-прафэсара, старога эмігранта, і аднаго латыскага падданага. Ні Украінцы ,ні Латышы ня здолелі гэтых асобаў абараніць. Францускія акупацыйныя ўлады не жадалі ўмешвацца. Дзякуючы гэтым выпадкам, Палякі парадзілі нам, Беларусам, для нашай-жа бясьпекі ўпісацца ў агульны сьпіс лягеру.

Аднойчы ў сталоўку польскага лягеру ў часе абеду ўбеглі рашчырваненыя, запыханыя хлапец. Сеў за вольны стол, із сполахам аглядаўся, выціраў рукавом выцьвілае кашулі, што была на ім, зь ілба пот. Неўзабаве ўвайшлі й два расейскія вайскоўцы ,сталі ля порогу, агледзелі ўсіх, накіраваліся да хлапца. Хлапец і вайскоўцы — чужыя для людзей у сталоўцы. Усе прыціхлі ў прадчуваньні чагось нязвычайнага.

— Ваня, пошли, — сказаў няголасна, але рашуча адзін з вайскоўцаў.

— Не пойду, — адказаў хлапец.

— Пошли, — больш гучна загадаў другі вайсковец.

— Не пойду.

Вайскоўцы паспрабавалі пацягнуць хлапца сілаю. Але гэта аказалася ня лёгкім, бо той учапіўся рукамі за стол. Цягнулі Васю, із скрыпам цягнуўся за ім стол, а Вася на ўвесь голас крычаў:

— Спасите! Братья поляки, спасите!..

Палякі выратавалі Васю. З рэдкім энтузіязмам выштурхнулі „москалi" на вуліцу. Але конжы з нас мог чакаць, што аднойчы на парозе жыльля зьявіцца саветчыкі й загадаюць: „Пошли".

Заставацца на прыватцы здавалася небясьпечным. Хавацца ў польскім лягеры — ня вабіла. Ехаць у свой лягер на амэрыканскай зоне акупацыі? Я ня мела поўнасьці, што весткі, якія дайшлі да нас пра Рэгенсбург, пра лягер і арганізацыю там беларускага школьніцтва, праўдзівыя. Цяжка было адважыцца ехаць далёка зь дзіцем, калі ня пэўны. Дапамаглі вырашыць гэтае пытаньне спагадныя людзі — спадарства Вера й Філарэт Родзькі. Яны парадзілі мне паехаць разьведаць усё самой. Браліся на час мае адсутнасьці дагледзець малую Іну.

Я паслухалася іхнае добрае рады й недзе ў першай палове сьнежня рушыла ў дарогу. Праз двое сутак была ў Рэгенсбургу .Знайшла Беларускі Нацыянальны Камітэт, які мясьціўся на Marschall Str. 5, побач кірхі Сьвятога Эмэрамса (Emmeramskirche). Цешылася, што шчасьліва даехала, разглядала з захапленьнем старадаўную кірху. Не прадчувала я ў той момант, што менш чымся за два месяцы трагічная сьмерць майго дзіцяці балюча зьвяжа мяне з могілкамі гэтае кірхі на ўсё жыцьцё.

Камітэт займаў цэлы верх двупавярховай белай каменіцы, пяць пакояў. У адным зь іх я спаткала сп. Тодара Шыбута — культурна-асьветнага рэфэрэнта. Ад яго я пачула тое, што мне тады найбольш хацелася пачуць. Наш ДП лягер у Рэгенсбургу мае ўжо больш за 400 асобаў. Кожны дзень з Амбэргу й іншых блізкіх асяродкаў прыяжджаюць новыя беларускія сем'і. Пры лягеры арганізаваны скаўтынг. Адбываюцца заняткі ў пачатковай школе. Вельмі хутка пачнуцца лекцыі ў гімназіі. На дырэктара гімназіі запрошаны др. Аляксандар Орса.

Апошняя вестка мяне асабліва ўзрадавала. А. Орсу я ведала з Навагрудка, як выдатнага, вельмі паважанага пэдагога й арганізатара, а зь ягонай жонкаю мы разам працавалі ў Навагрудзкай Настаўніцкай Сэмінарыі.

У той дзень я пазнаёмілася з адным сваім будучым калегам па гімназіі, сп. Мячыславам Рагажэцкім. Выявілася, што ён ведаў маю сястру Валянтыну. Запытаўся:

— Ваша сястра тут, у Нямеччыне?

— Не.

— Шкада. Яна мілы чалавек. Мы зь ёю працавалі ў аднэй школе.

— Сястра любіла расказваць пра сваіх калегаў-настаўнікаў, але я не памятаю сярод іх Рагажэцкага, — сказала я.

— А Перагуда?

— Пра Перагуда трохі ад яе чула.

— Што?

— Патрабавальны ,строгі настаўнік... бліскучы матэматык...

— Яшчэ што?

— Старэйшага веку чалавек, які скончыў Варшаўскі Ўнівэрсытэт у часе, калі там рэктарам быў наш праф. Я. Карскі.

— Больш нічога не казала?

— Тымчасам не магу прыпомніць.

— Між намі кажучы, — сказаў Рагажэцкі і ўсьміхнуўся, — я й ёсьць Перагуд.

Я ня зьдзівілася. Той нязвычайна складаннай парою досыць часта спатыкаліся знаёмыя з новымі прозьвішчамі. Чаму ён зьмяніў прозьвішча, я ня спыталася. Сам ён не растлумачыў.

На другі дзень я наведала Беларускі ДП лягер, які мясьціўся ў селішчы Гангофэр — прадмесьці Рэгенсбургу. Лягеру належалі дзьве вуліцы двухпавярховых катэджаў. Перад імі чыстыя невялікія газоны з паблеклаю ад зімовых халадоў травою, шырокія асфальтаваныя ходнікі. Каля катэджаў гулялі дзеці. Іхныя звонкія галасы й беларуская мова разносіліся па вуліцы, прыносілі ўзрушаючае адчуваньне, нібы я апынілася дома.

Спаткалася я тады з А. Орсам, а таксама яшчэ з двума ініцыятарамі й арганізатарамі гімназіі — праф. Янкам Станкевічам і сп. Аўгенам Каханоўскім. Пабачыла скаўцкую сьвятліцу — досыць вялікі пакой ,адрамантаваны й упрыгожаны юнакамі. На сьценах сьвятліцы красаваліся Пагоня й партрэт Кастуся Каліноўскага ,імя якога насіў 1-шы зьвяз Беларускіх скаўтаў.

Ад усяго пабачанага й пачутага ў беларускім лягеры прыйшла поўнасьць, што я павінна перабірацца сюды, да сваіх людзей. Нават вестка пра савецкую рэпатрыяцыйную місію ў Рэгенсбургу ,якая дзейнічала ня менш брутальна, чым у Бібараху, мяне ня ўстрывожыла.

***

Адчыненьне гімназіі адбылося 22-га сьнежаня 1945 году. Пэдагагічны склад ейны быў укамплектаваны кваліфі-

(Заканчэньне на б. 4-й)

ЖЫЦЬЦЁ, АДДАДЗЕНАЕ МУЗЫЦЫ

(Эльзе Зубковіч — замест нэкралёгу)

(Заканчэньне з № 312)

У Амэрыцы шырака разгарнулася кампазытарская, пэдагагічная й выканальніцкая дзейнасьць Эльзы Рабэртаўны. Апынуўшыся нарэшце ў спакойных, людзкіх абставінах жыцьця, яна цалкам аддалася ўлюблёнай працы. Узьнікаюць цыклі фартэпіянных прэлюдыяў, пэдагагічныя зборнікі, зборнікі рамансаў, апрацоўкі народных песьняў. Яна часта выступае на канцэртах ці беларускіх урачыстасьцях, выконваючы ўласныя творы. Найлепшая выканальніца вакальных кампазыцыяў Эльзы Зубковіч — ейная дачка Ліза Маркоўская, выдатная камэрная сьпявачка, якая прайшла добрую школу сьпеву й шмат зрабіла для папулярызацыі творчасьці свае маці. З удачаю выступаюць і вучні Эльзы Рабэртаўны, выконваючы ейныя рэчы ці клясычны рэпэртуар.

Пакуль былі сілы, яна ніколі не адмаўлялася паспрыяць, мастацка дапамагчы арганізатарам беларускіх імпрэзаў. Ціраз эміграцкая грамадзкасьць у Амэрыцы адзначала розныя круглыя даты музычнае, пэдагагічнае й творчае дзейнасьці Эльзы Зубковіч. У ліпені 1982 г. ў доме-пэньсіёне Талстоўскага Фонду быў наладжаны вялікі канцэрт у гонар піяністкі, пэдагога й кампазытара Эльзы Зубковіч. Выдатныя піяністы й сьпевакі выконвалі ейныя творы. Канцэрт прайшоў вельмі ўдала. Гэта была апошняя радасьць Эльзы Рабэртаўны Зубковіч.

Улюбёным інструмэнтам Эльзы Зубковіч было фартэпіяна, і шмат прэлюдыяў для фартэпіяна становяць музычны дзёньнік ейнага жыцьця. Яны ня маюць рызначанай праграмы, але ўважлівы слухач знойдзе ў іх багатую гаму настрояў і пачуцьцяў, што адлюстроўваюць духовы сьвет кампазытара. Прэлюдыі яна кампанавала на працягу ўсяго жыцьця.

Першы сшытак прэлюдыяў быў выдрукаваны яшчэ ў Бэрліне, другі, шмат пазьней — ужо ў Амэрыцы. Мноства гэтых фартэпіянных мініятураў засталося ў рукапісах. У рамках артыкулу можна толькі павярхоўна крануцца паасобных асаблівасьцяў стылю творчасьці Эльзы Зубковіч, бо гэта тэма для асобнага музыкаведнага дасьледваньня.

Шмат у чым праявіліся ў ейнай творчасьці ўплывы Брамса — кампазытара, якога яна асабліва цаніла й дасканала ведала. Адсюль — стройнасьць формы, напеўнасьць мэлёдыі, лёгіка гарманічнага пляну, стрыманасьць пачуцьцяў, адсутнасьць экзальтацыі, раўнавага творчае фантазіі й эмоцыяў. Добрае веданьне кампазытарам тэхнічных магчымасьцяў фартэпіяна робяць гэтыя прэлюдыі вельмі піяністычнымі й выгоднымі для выкананьня.

Вялікае ўражаньне рабіла выкананьне фартэпіянных твораў самым аўтарам. Яна была выдатная піяністка лірыка-рамантычнага складу, з разьвітой пальцавай тэхнікай, выразным ударам, якаснай дынамікай адценьняў і поўнай адсутнасьцяй пагоні за вонкавымі эфэктамі. Надзвычайная музычная памяць дазваляла ёй выконваць бяз нотаў цэлыя праграмы ўласнай ці клясычнай музыкі.

Высака цанілася яна й сьпевакамі-салістамі, як чульлівы акампаніятар ,што ня толькі рытмічна суправаджала сьпевака, але ідэальна зьлівалася зь ім, тонка адчувала ўсе адценьні вакальнай лініі. Ведамы беларускі сьпявак-бас Пётра Конюх ахвотна сьпяваў зь ёю, нават складанейшыя рэчы вакальнага рэпэртуару ,як „Трапак" Мусоргскага.

Каля сотні вакальных твораў пакінула Эльза Зубковіч на словы беларускіх і расейскіх паэтаў. Толькі невялікая частка гэтых рамансаў і песьняў згрупавана ў друкаваныя зборнікі: „Край мой васільковы" — на беларускія тэксты і „Осенние падают листья" — на расейскія. Назоў „раманс", уласна кажучы, ня зусім перадае характар вакальных кампазыцыяў Зубковіч. Яснасьць формы, стрыманасьць музычна-тэхнічных сродкаў, натуральнасьць выражэньня творчае задумы — усё гэта набліжае іх да нямецкае мастацкае песьні, якая, пачынаючы ад Шубэрта, дасягнула вялікае дасканаласьці ў творчасьці Шумана, Брамса, Вольфа і Рыхарда Штраўса.

Значнае месца ў вакальнай творчасьці Зубковіч займае беларуская тэматыка. Яна напісала вялікую колькасьць песьняў на словы беларускіх паэтаў Коласа, Купалы, Гаруна, Кавыля ды асабліва блізкай ёй духам Натальлі Арсеньневае. Цудоўна гучаць і беларускія дуэты кампазытара — напрыклад, „Край мой васільковы" на словы Кавыля.

У сваім творчым мэтадзе Зубковіч не адштурхоўвалася ад паасобных папевак ці інтанацыяў беларускае песьні. З дапамогай свае музычнае мовы яна імкнулася даць абагульнены вобраз, што адпавядаў паэтычнаму настрою тэксту. Ніколі не пераабцяжваючы гэты агульны вобраз і ня выступаючы наперад, ейная музыка дапамагае зразумець задуму паэта і адценьня, недасказанага словамі. Цеснае узаемапранікненьне музычных і паэтычных вобразаў ,шчырая беспасярэднасьць пачуцьцяў, спалучаныя з добрым веданьнем магчымасьцяў голасу, робяць вакальныя творы Зубковіч вельмі ўдзячным рэпэртуарам для сьпевака.

Як пэдагог, Эльза Зубковіч здабыла сабе імя яшчэ ў часе працы ў музычных установах Менску. Яна заўсёды імкнулася разьвіць піяністычную індывідуальнасьць вучня, знаходзіла адпаведны пэдагагічны рэпэртуар, або сама кампанавала для вучняў фартэпіянныя мініятуры з шырокім выкарыстаньнем народнага мэлясу.

Вучні любілі й паважалі Эльзу Рабэртаўну. Прачулыя, зварушлівыя лісты атрымоўвала яна ад сваіх былых выхаванцаў.

„Дарагая, бясцэнная Эльза Рабэртаўна, Вы зрабілі для мяне гэтак шмат, што я заўсёды ўспамінаю Вас зь вялікай удзячнасьцяй. Асновы, закладзеныя Вамі, дапамаглі мне на ўсім маім прафэсійным шляху", піша Эльзе Зубковіч былая вучаніца, цяпер дацэнт Малдаўскае кансэрваторыі і заслужаны дзеяч мастацтваў.

„Самымі цікавымі й дарагімі засталіся для мяне лекцыі Эльзы Рабэртаўны", піша адзін з пэдагогаў музыкальнай школы Менску.

Ейны вучань зь Нямеччыны Ганс Штэгер пасьля курсу заняткаў з Эльзай Зубковіч бліскуча скончыў кансэрваторыю ў Мюнхэне ды стаўся выдатным піяністам, пэдагогам і музыкаведам. Зусім нядаўна ён апублікаваў у Нямеччыне сваё дасьледваньне аб творчасьці Скрабіна — кампазытара ,замілаваньне да якога прышчапіла яму Эльза Зубковіч у часе заняткаў зь ім. Ганс Штэгер часта прыяжджаў у Амэрыку ў сувязі са сваёй канцэртнай дзейнасьцяй і заўсёды наведваў сваю першую настаўніцу.

У Нью Ёрку Эльза Рабэртаўна да апошняга часу не пакідала свае пэдагагічнае дзейнасьці. У ейнай фартэпіяннай студыі ўзгадавалася плеяда маладых беларускіх піяністаў, якія на шмат якіх канцэртах паказалі свае мастацкія здольнасьці.

Я назваў свае ўспаміны пра Эльзу Рабэртаўну Зубковіч „Жыцьцё, аддадзенае музыцы". Сэнсам і зьместам ейнага жыцьця была музыка і толькі музыка. Эльза Зубковіч была неаддзельная ад музыкі і ўсе адценьні свайго характару ўвасобіла ў сваёй музыцы. Удумлівасьць без непатрэбнае глыбокадумнасьці, пяшчотная ,сузіральная лірыка без сэнтымэнтальнасьці, рамантычная ўзьнесенасьць бяз гучнага патасу, шчырасьць ,натуральнасьць й бязупыннае імкненьне да дасканаласьці, да ідэальнай, вечнай красы. Таму ейная музыка знойдзе водгук у сэрцы кожнага слухача, і таго, хто шукае ў ёй прастаты і яснасьці, і таго, хто здолее ацаніць за гэтай прастатой і яснасьцю дасканалую лёгіку фармальнай будовы ды шырокі спэктар эмоцыяў. І таму, што яна ўвасобіла ў сваёй творчасьці самую сябе, творчасьць гэтая ня толькі прыгожы вянок на ейную магілу, але й духовы працяг ейнага жыцьця.

Алесь Карповіч

НАТАЛЬЛЮ АРСЕНЬНЕВУ

паэтку, аўтара тэкстаў папулярных песьняў, у тым ліку малітвы „Магутны Божа", перакладчыцу, шматгадовую актыўную грамадзкую працаўніцу, былую сяброўку ўпраў Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва ды Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня, былога рэдактара газэты „Беларус", шчыра вітаем з 80-мі ўгодкамі жыцьця, што спаўняюцца 20 лістапада сёлета, ды зычым хуткага выздараўленьня па нядаўнай апэрацыі, добрага здароўя й даўгога жыцьця.

Управы БІНіМ і БАЗА
Рэдакцыя „Беларуса"

БЕЛАРУСЫ Ў ПНР: РОСТ ЗАЦІКАЎЛЕНЬНЯ

„Зацікаўленьне беларускай культураю ў Польшчы расьце. Пераломным у гэтым быў 1981 год". Гэтак піша ў Амэрыку адзін з нашых суродзічаў зь Беласточчыны. Довадам слушнасьці гэткага цьверджаньня могуць быць артыкулы на беларускія тэмы з польскага друку, выразкі якіх дайшлі да нас. Мы, зразумела, далёка ня маем усяго, але й тое, што ёсьць, даволі цікавае.

— У варшаўскай газэце "Polityka" быў зьмешчаны ліст пяцёх аўтараў-Беларусаў (Міхала Шаховіча, Сакрата Яновіча, Антона Лемеша й Юркі Ткачука зь Беластоку ды Ежага Тамашэўскага, не-Беларуса) супраць палянізацыі беларускіх геаграфічных назоваў на Беласточчыне (прыкладам, Рамашкі зьменены на Даброміль, Бакалашнікі — на Ягінты, Сядзельнікі — на Шудзялова, Пярэйма — на Софіполь і г.д.).

— У тэй-жа тыднёвай газэце „Палітыка" (26..III.83) праф. Ежы Тамашэўскі зьмясьціў, пад заг. „Справы беларускія, справы польскія . . .", рэцэнзію на зборнік навуковых працаў „Мост праз стагодзьдзі" (Беласток, 1982), у якім — 14 артыкулаў пра беларуска-польскія культурныя й моўныя сувязі.

Азнаямляючы чытача „Палітыкі" із зборнікам (выдадзеным, нажаль, тыражом усяго 350 экз.) рэцэнзэнт піша:

„Ці адзін з польскіх пісьменьнікаў згадвае з пачуцьцём Беларусь, аднак, не зважаючы на шматвяковую супольную мінуўшчыну, мы ўсё яшчэ замала пра яе ведаем".

Аўтар выказвае думку, што „было-б вельмі карысным выдаць у польскай мове зборнік найактуальнейшых, а таксама й найболыш супярэчлівых артыкулаў з газэты 'Ніва'. Я пэўны, — кажа Тамашэўскі, — што гэта было-б неблагім выдавецкім мерапрыёмствам, паколькі я часта спатыкаюся зь вялікім зацікаўленьнем праблемі нацыянальных меншынаў у сучаснай Польшчы і з запытаньнямі, дзе можна на гэтую тэму штонебудзь прачытаць. Зрэшты, творы беларускіх пісьменьнікаў, што выдаюцца ў нас, звычайна, не ляжаць доўга ў кнігарнях, што сьветчыць пра існаваньне чытачоў".

Ежы Тамашэўскі (народж. у 1930 г.) мае дактарат, ад 1972 г. — тытул прафэсара, працуе выкладчыкам у ВНУ — Галоўнай Школе Сельскае Гаспадаркі. Ён — аўтар або суаўтар колькіх працаў, у тым ліку кнігі „Зь гісторыі Палесься 1921-1939 г.г.", на тэмы нацыянальных меншыняў Польшчы.

— Орган Польскае Аб'еднанае Работніцкае Партыі "Gazeta Współczesna", якая пашыраецца ў раёне Беластоку-Ломжы-Сувалкаў (тыраж: 180 тыс. экз.) зьмясьціла ў нумары ад 3-4-5 чырвеня сёлета інтэрвію Міхала Шаховіча (супрацоўніка газэты „Ніва") з праф. Тамашэўскім. Тамашэўскі 20-21 травеня сёлета чытаў у Беластоку даклад на тэму „Нацыянальныя меншыні ў Другой Рэчыпаспалітай". Гутарка з Шаховічам у „Сучаснай Газэце" была пра ўзаемасувязь мовы й нацыянальнае сьведамасьці ў Палякоў і Беларусаў.

— Папулярная каталіцкая газэта "Tygodnik Powszechny" (8.V.83), што выходзіць у Кракаве, зьмясьціла вялікі артыкул Люц'яна Суханэка пад заг. „Беларусь-Дабрарусь" — пра беларускую гісторыю, літаратуру, выдавецкую справу, беларуска-польскія сувязі ды іншае. Артыкул

(Заканчэньне на б. 5-й)

ЗЬ БЕЛАРУСКІМ СЭРЦАМ, ДУМАЙ...

(Заканчэньне з б. 3-й)

каванымі выкладчыкамі: дырэктар др. А. Орса (прыродаведа), прат. Мікалай Лапіцкі (рэлігія), Антон Адамовіч (агульная гісторыя), др. Алесь Багдановіч (анатомія), К. Бітус (матэматыка), Аўген Каханоўскі (беларуская мова й літаратура), Мікола Кругловіч (маляваньне), Мікола Кунцэвіч (лацінская мова), Іван Муха (матэматыка), Натальля Орса (беларуская мова), кампазытар Мікола Равенскі (сьпевы), Мячыслаў Рагажэцкі (матэматыка), Іна Рытар (нямецкая й ангельская мовы), Аляксандар Смаль (геаграфія), праф. Янка Станкевіч (гісторыя Беларусі), дацэнт Парфір Трысмак (фізыка й хэмія).

Спачатку на 8 клясаў было 86 вучняў. Яны паходзілі з розных частак Беларусі й мелі неаднолькавую падрыхтоўку. Настаўнікам даводзілася зь некаторымі зь іх працаваць індывідуальна й пры патрэбе больш ім дапамагаць. Клясы зь невялікім лікам вучняў рабілі гэта магчлівым.

Варта адзначыць, што амэрыканскія акупацыйныя ўлады й УНРРА, якія забясьпечвалі матар'яльны бок існаваньня гімназіі (памешканьне, бурса, утрыманьне вучняў) ніколі ня ўмешваліся ў працу гімназіі, не патрабавалі на перагляд ці зацьверджаньне сеткі навучаньня ці праграмаў. Гімназія была тыпу рэальных гімназіяў з лацінскай моваю, якая пачынала вывучацца ад 4-ае клясы. Вялікая ўвага зьвярталася на родную мову: у кожнай клясе кожны дзень былі лекцыі беларускае мовы. Ня меншая ўвага аддавалася на вывучэньне беларускае гісторыі й літаратуры.

Бязумоўна, былі й цяжкасьці. Напрыклад, вельмі адчувалася адсутнасьць патрэбных падручнікаў для вучняў. Кожнаму выкладчыку даводзілася ўкладаць з свайго прадмету канспэкты, што забірала час. Але самае важнае — настаўнікі шчыра імкнуліся даць веды моладзі. Моладзь гэта разумела. Незважаючы на ўсялякія перашкоды, вучылася старанна. Сярод гімназістых пераважала жаданьне набыць асьвету, дастаць дыплём, патрэбны ім для працягу навукі на ўнівэрсытэце.

Улетку 1946 году наш лягер быў пераведзены з Рэгенсбургу ў Міхэльсдорф — былое вайсковае лётнішча зь дзясяткам драўляных баракаў каля вёскі таго-ж назову. Самы лепшы барак з шырокім калідорам і сьветлымі прасторнымі пакоямі атрымала гімназія. Заняткі, як і раней, адбываліся ад 8-ай гадзіны раньня да 2-ой папаўдні.

На лягер Міхэльсдорф немагчліва забыцца. Пасьля вялікага гораду, дзе сабралася некалькі ДП лягероў зь іхнымі заўсёднымі трывогамі й хваляваньнямі, пасьля нагрэтых сонцам гарадзкіх камяніцаў, пасьля гарадзкой мітусьні ціхі Міхэльсдорф адразу захапіў сэрца. Цешылі вока лясы, прастора палёў, зялёны луг, спакойны чысты Рэген.

На беразе Рэгена ад раньня да вечара можна было бачыць жыхароў лягеру цэлымі сем'ямі. Гімназістыя, асабліва хлапцы-бурсакі, пасьпявалі выкупацца ў Рэгене да лекцыяў. Знаходзілі яны час для рэчкі й пасьля заняткаў. Цяпер ува ўсіх клясах за лаўкамі сядзелі паздаравелыя, запаленыя сонцам, вучні.

У 1945/46 школьным годзе гімназія мела вельмі кароткія летнія вакацыі: заняткі скончыліся 20-га жніўня, а ўжо 1-га верасьня пачаўся другі школьны год.

26-га верасьня 1946 году адбыўся першы выпуск матурыстых — сьвята ня толькі для гімназіі, але й для ўсяго лягеру. Настаўнікі, гімназістыя, іхныя бацькі, жыхары лягеру, госьці (прадстаўнікі УНРРА) — усе сабраліся ў лягернай залі, калі на сцэне абітурыенты 1-га выпуску атрымлівалі атэстаты сьпеласьці. Пэўна, урачыстасьць была з прамовамі, добрымі пажаданьнямі й канцэртам, зладжаным сіламі гімназістых.

Хутка пасьля выпуску першых матурыстых я, каб палепшыць свае веды з ангельскае мовы, паехала вучыцца ў Баварскую Школу Перакладчыкаў у Рэгенсбург. Правучылася там цэлы акадэмічны год. Аднак сувязі зь Міхэльсдорфскім лягерам ня губляла. На ўсіх сьвяткаваньнях абавязкава прысутнічала. А 1946/47 школьны год быў надзвычай багатым на ўсялякага роду гімназіяльныя імпрэзы. Часапіс літаратурнага гуртка гімназіі „У Выраі", № 1, падае пра іх „Хроніку", дзе яны досыць падрабязна пералічаюцца: абыход 140-ых угодкаў ад дня нарадзінаў В. Дуніна-Марцінкевіча (рэфэрат чытаў У. Цьвірка ,вучань 8-ае клясы); адзначэньне 150-ых угодкаў ад дня народзінаў Я. Чачота (рэфэрат чытала Н. Куліковіч, вучаніца 8-ае клясы); урачысты абход 19-ых угодкаў абвешчаньня незалежнасьці Беларусі (у праграме мастацкага паказу драматычным гуртком гімназіі была інсцэнізаваная паэма Янкі Купалы „На Папасе"); 2-гі выпуск матурыстых — урачыстая раздача атэстатаў, канцэрт.

Былі цікавыя й агульналягерныя імпрэзы, у якіх звычайна гімназія адыгрывала галоўную ролю — адзначэньне 30-ых угодкаў сьмерці Максіма Багдановіча, 430-ых угодкаў беларускага друку і інш. Аднак найбольшае ўражаньне ў мяне асабіста пакінуў дзень 5-ых угодкаў трагічнае сьмерці Я. Купалы, 28-га чэрвеня 1947 году, калі Пэдагагічная Рада гімназіі на адмысловым паседжаньні прыняла пастанову прысвоіць гімназіі імя Янкі Купалы.

У той дзень адбылася й акадэмія. На сцэне вісеў вялікі партрэт Я. Купалы, намаляваны спэцыяльна для ўрачыстасьці мастаком Д. Чайкоўскім. З гэтага партрэту заказалі клішэ, зь якога скаўцкае выдавецтва „Крыніца" зрабіла дзьве сэрыі адбіткаў: адну — для праграмак акадэміі, другую — для паштовак. Выкладчык беларускай мовы й літаратуры А. Каханоўскі прачытаў рэфэрат пра жыцьцёвы й творчы шлях Я. Купалы. Пасьля рэфэрату быў канцэрт. Кампазытар Мікола Куліковіч для гэтага канцэрту напісаў музыку да вершу Я. Купалы „Я ад вас далёка". Песьню дуэтам выконвалі вядомыя салісткі Менскага Опэрнага Тэатру — Натальля Куліковіч (Чэмярысава) і Барбара Вержбаловіч. Акампаньяваў ім на піяніна сам кампазытар.

Песьня мела нязвычайны посьпех. Перажываньні паэты, разлучанага з родным краем, спляліся з пачуцьцямі слухачоў, адгукнуліся болем у іхных сэрцах.

. . . А хоць дасьць мне доля ў дамавіне месца, —
Ўстане цень зь зямлі мой, на крыж абапрэцца,
І ў той бок глядзеці будзе век нязводна,
Дзе ляжаць загоны Беларусі роднай.

Словы гэтых радкоў асабліва моцна кранулі кожнага. Бальшыня прысутных у залі плакала. Песьня „Я ад вас далёка" не забываецца нашымі людзьмі й цяпер. Яна вельмі часта выконваецца беларускімі хорамі на чужыне. А прошлым летам мне пашчасьціла чуць яе ў пачуцьцёвым выкананьні рэдка таленавітага сьпевака Данчыка, сына гімназісткі, сп-ні Юлі Андрусышынай. Мушу прызнацца, ізноў, як і ў той далёкі дзень, амаль сорак год таму, сьпеў рашчуліў мяне да сьлёзаў.

Досыць частыя рэарганізацыі ДП лягероў, вымушаныя пераезды іхных жыхароў з аднаго месца на другое да пэўнай меры ўскладнялі працу гімназіі: мяняўся склад выкладчыкаў, мяняўся склад гімназістых. 3-ці выпуск матурыстых адбыўся яшчэ ў Міхэльсдорфе, 4-ты — у Віндзішбэргэрдорфе, а 5-ты — у Розэнгайме.

З прычыны выезду ў ЗША, др. А. Орса зь сям'ёю ў Розэнгайм не паехаў. Ня была ў Розэнгайме й я. Замест А. Орсы дырэктарам гімназіі быў сп. Алесь Вініцкі. Зь ягонай працы „Матар'ялы да гісторыі беларускай эміграцыі ў Нямеччыне ў 1939-51 гг." можна даведацца, што: „Навучальны 1949/50 год закончаны 3-га чэрвеня 1950 году. У сувязі з эміграцыяй жыхароў лягеру ў іншыя краіны сьвету, Першая Беларуская Гімназія імя Янкі Купалы ў Баварыі перастала існаваць. Праіснавала яна 4 гады й 5 месяцаў".

Ёсьць так многа гімназістых, пра якіх заўсёды з замілаваньнем успамінаецца. Я вельмі ўдзячная лёсу, што ведала гэтую слаўную моладзь, што была настаўніцай гімназіі імя Янкі Купалы.

ВАЦЛАЎ ЛАСТОЎСКІ

(Заканчэньне з б. 1-й)

„Штуршок гэты, — піша Р. Склют, — быў дадзены Ластоўскім у вадным зь лепшых ягоных крытычных артыкулаў — „Сплачвайце доўг' (пад псэўданімам Ю. Верашчака), які быў зьмешчаны ў 'Нашай Ніве' ў нумары 26-27 за 1913 год, у часе фактычнага рэдагаваньня газэты Ластоўскім. ,Спомнілісія мне тут вершы, — пісаў Ластоўскі, — нашых беларускіх паэтаў, каторыя замест услаўляць нашу папраўдзе бязьмерна харошую прыроду, абесслаўлялі яе".

Дыўшы прыклады сьлязьлівае паэзіі — у стылі „Край наш бедны, край наш родны! Гразь, балота ды пясок" — зь вершаў Цёткі, Коласа, Купалы й Багдановіча, Верашчака-Ластоўскі пісаў:

„Супакойцеся, ягамосьці, край наш не такі страшны, не такі сумны, брудны й бедны... Я разумею яшчэ (дый то з нацяжкай) енкі й плачы тых нашых бэлетрыстаў і паэтаў, каторыя (цыбуляй хіба крыху націраючы вочы) плачуць над доляй селяніна, можа хочучы выказаць ня тое, што Янка ці Апанас сядзіць паўп'яны на печы, і ў яго гаспадарка ня спорыцца, ,шнур травою зарастае', ,у вокнах анучы' і ,нямецена хата', а тое, што народ, увесь народ-нацыя жыве ў цяжкім бясправным палажэньні... Мо гэтым паэтам можна дараваць іхныя нескладаныя плачы... Але вы, каторыя пачуваецеся на сілах даць красу ,даць мысьль і весьці душу, чаму... ня вучыце нас любіць і разумець гоман бору, плеск вады ў сонцы, задуму зьмеркаў, яснату ўсходаў... Плакаць і сыпаць словамі сьцёртымі, як дробная мядзяная манэта, як бачыце, і я ўмею...'.

Як зазначае Р. Склют у сваім нарысе, выступленьне Ластоўскага выклікала цэлую дыскусію сярод нашаніўцаў, удзел у якой узяў і Янка Купала. Хоць Купала выступіў тады ў дыскусіі супраць Ластоўскага, але, як Янка Купала пасьля прызнаваў, адно дзеля таго, каб разьвязаць дыскусію. Вынікам праведзенае дыскусіі, адзначае Раман Склют, „быў паварот да вываду нашае паэзіі на шырэйшыя й глыбейшыя воды мастацтва нацыянальнае красы. Гэты Ластоўскі спрычыніўся да выпрацаваньня й аздараўленьня ўсяго псыхалагічнага й мастацкага стылю нашаніўскае паэзіі".

Незацірадьныя сьляды

Хоць савецкая цэнзура намагаецца зацерці сьляды Ластоўскага, як у выпадку із „Збрам твораў" М. Багдановіча, або замазаць яго чорнаю хварбаю, як гэта ўслужліва зрабіў Алег Лойка ў рамане-эсэ пра Янку Купалу, заслугаў Вацлава Ластоўскага нельга выкараніць зь гісторыі беларускае культуры й палітычнага адраджэньня. Сьляды ягоных валатоўскіх крокаў засталіся на балонах газэтаў „Наша Ніва", дзе ён быў поўны час і сакратаром і фактычным рэдактарам газэты, „Гоман" (1916-18), якую ён рэдагаваў, у першвыданых ім зборніках паэзіі, у перакладах, у 12 нумарох ягонага часапісу „Крывіч" (1923-27), у пісаных мэмарандумах на міжнародныя канфэрэнцыі, у ягоным вялікім „Расійска-крыўскім (беларускім) слоўніку", у ягонай манумэнтальнай „Гісторыі крыўскай (беларускай) кнігі" ды ў шмат чым іншым. А найбольш — у ягоных ідэях, у ягонай веры, што Беларусь мае багатую мінуўшчыну, а знашчына — і будучыню, мае ўсе асновы, каб жыць сваім свабодным незалежным жыцьцём.

Арсень Загорны

СЭМІНАР ПРА В. ЛАСТОЎСКАГА

(Заканчэньне з б. 1-й)

сяньня народу шмат зьняважлівых ярлыкоў, зусім, зразумелая рэч, зыгнаравалі 100-я ўгодкі нараджэньня Ластоўскага.

Сэмінар, прысьвечаны стагодзьдзю ад нараджэньня Вацлава Ластоўскага, арганізаваны Англа-Беларускім Таварыствам, Бібліятэкай імя Францішка Скарыны ў Лёндане й Згуртаваньнем Беларусаў Вялікае Брытаніі, адбыўся 15-га кастрычніка 1983 г. ў Лёндане пры згаданай Беларускай Бібліятэцы. На ім, апрача мясцовых, былі й нашы навукоўцы, літаратары, журналісты, рэлігійныя ды грамадзкія прадстаўнікі зь беларускіх асяродкаў ЗША, Канады, Нямеччыны, Францыі й Гішпаніі ды госьці-навукоўцы з Варшавы, запрошаныя Англа-Беларускім Таварыствам.

Ранішнюю сэсію сэмінара адчыніў старшыня Англа-Беларускага Таварыства,прафэсар Лёнданскага й Рэдынскага ўнівэрсытэтаў Джэймс Дынглі прывітаньнем аўдыторыі. Пасьля яго госьцей віталі дырэктар Бібліятэкі ім. Ф. Скарыны а. Аляксандар Надсон ды старшыня ЗБВБ сп. Янка Міхалюк.

На ранішняй сэсіі чыталіся тры даклады:

1. Праф. Ант. Адамовіч (Нью Ёрк): „Званар беларускага адраджэньня (Ластоўскі й беларуская літаратура)".
2. Праф. др. А. Баршчэўскі (Варшава): „Кароткая гісторыя Беларусі' Ластоўскага, як спроба нацыянальнага самапазнаньня".
3. Праф. др. А. Барташэвіч (Варшава): „Ластоўскі, як бібліёграф (з асаблівым узглядам на ягоную 'Гісторыю беларускай (крыўскай) кнігі' ".

Праф. Ант. Адамовіч, схарактарызаваўшы літаратурную дзейнасьць Вацлава Ластоўскага, якога некалі Янка Купала назваў „званаром беларускага адраджэньня", таксама падзяліўся з аўдыторыяй сваімі ўспамінамі пра Ластоўскага як чалавека, зь якім сустракаўся, у якога вучыўся.

Др. А. Баршчэўскі, даючы прыклады, схарактарызаваў „Гісторыю" Власта-Ластоўскага, ягоную спробу ўстанаўленьня канцэпцыі гісторыі Беларусі зь беларускага гледзішча, а др. А. Барташэвіч гаварыў пра вялізарную, прост тытанічную працу збору й клясыфікацыі масы матар'ялаў, што ўвайшлі ў „Гісторыю беларускай (крыўскай) кнігі".

На сэсіі папаўдні былі прачытаныя тры даклады:

1. Праф. Дж. Дынглі (Рэдынг): „Ластоўскі й палітычныя падзеі 1917-23 гг.".
2. Др. В. Сянькевіч (Палямос): „Гістарычныя канцэпцыі Ластоўскага".
3. А. Шукелойць (Нью Ёрк): „Ластоўскі як этнограф".

Прафэсар Джэймс Дынглі, які чытаў даклад паангельску й пабеларуску (іншыя ўсе чыталі пабеларуску), разглядаючы палітычна-дыпляматычную дзейнасьць Ластоўскага, абапіраўся на дакумэнты брытанскага міністэрства замежных справаў. Датычала гэта перавважна кантактаў Ластоўскага й іншых сяброў ураду БНР з ангельскімі дыпляматамі ў Рызе. На думку праф. Дынглі, „В. Ластоўскі ня быў урождаджаным палітыкам; ён працаваў у абставінах вялізных цяжкасьцяў, што былі паза ягоной кантроляй."

Др. Віктар Сянькевіч вельмі пераканальна давёў, што Вацлаву Ластоўскаму, як гістору залежала, бязумоўна, на беларускай інтэрпрэтацыі найперш таго, што датычыла да нашай будучыні; ня менш, а бадай яшчэ больш важным для „званара" была й адбудова беларускай нацыянальнай годнасьці ўжо пасьля таго, як на кліч Янкі Купалы „мужыкі" адважыліся „людзьмі звацца". Ластоўскі першы заняўся і пытаньнем беларускага нацыянальнага назову.

Трэйцім дакладчыкам быў старшыня Беларуска - Амэрыканскага Задзіночаньня сп. А. Шукелойць, які гаварыў пра В. Ластоўскага як этнографа, ягоная экспэдыцыя ў Беларусі для збору матар'ялаў. Ант. Шукелойць у часе апошняе вайны быў дырэктарам Беларускага Дзяржаўнага Музэю ў Менску, дзякуючы галоўна ягоным стараньням гэты музэй быў аднолены пасьля таго, як бальшавікіх аддзелы замінавалі й паўзрывалі адступаючы цэнтральную частку гораду. На эміграцыю былі вывезены некаторыя рэчы з музэю, у ліку іх і альбом здымкаў з экспэдыцыі В. Ластоўскага на Мазыршчыну ў 1920-х гадох; усе гэтыя сьцiплыя багацьці Ант. Шукелойць перадаў Беларускаму Музэю імя Францішка Скарыны ў Лёндане. Удзельнікі сэмінару мелі магчымасьць ці прагледзець гэта багацьце — гэта аглядаць.

Сп. А. Шукелойць таксама паінфармаваў, што некалі, да 1929 г., у Беларускім Дзяржаўным Музэі ў Менску перахоўваўся і ведамы крыж сьв. Афрасіньні Полацкай. Яго ў 1929 г. здалі ў Беларускі Народны (Дзяржаўны) Музэй у Магілеве, а акт перадачы гэтай бясцэнай рэліквіі беларускага народу захоўваецца цяпер у лёнданскім Беларускім Музэі. Дзе цяпер крыж сьв. Афрасіньні, — нам няведама.

У часе ўсіх дакладаў было відаць вялікае зацікаўленьне слухачоў. На шмат пытаньняў былі дадзеныя вычарпальныя адказы. У падсумаваньні дакладаў сэмінару была выказаная заўвага, што было цімала паўтарэньняў. Тэксты дакладаў мабыць будуць выдадзеныя Англа-Беларускім Таварыствам.

Увечары ў залі побач зь Бібліятэкай адбылося прыняцьцё й вячэра. За зрыхтаваньне вячэры належыцца вялікая падзяка нашым гаспадыням: спадарыням Міхалюк, Зданковіч, Дзейка, а за вялікую працу, уложаную ў арганізацыю сэмінару, найперш — а. Надсону, праф. Дж. Дынглі, Я. Міхалюку.

К. Акула

КУРС БЕЛАРУСАВЕДЫ Ў ЛЁНДАНЕ

Англа-Беларускае Таварыства падало да ведама праграму свайго 18-га ўжо гадавога курсу лекцыяў пра беларускую культуру. У 1983/84 акадэмічным годзе будуць прачытаныя лекцыі: Айцец Аляксандар Надсон, дырэктар Беларускае Бібліятэкі імя Ф. Скарыны — „Каталіцкія плыні ў беларускай паэзіі пачатку XX ст."; др. Г. Лімінг, выкладчык Лёнданскага Ў-ту — „ 'Лексіс' Лаўрэна Зізанія (Вільня, 1596 г.) — вяха ў усходня-эўрапейскай лексыкаграфіі"; сп-чна Н. Тэйляр, зь Лёнданскага Ў-ту — „Беларускія краявіды ў творчасьці Тадэвуша Канвіцкага"; праф. Абрамскі, зь Лёнданскага Ў-ту — „Гісторыя Гэбрэяў у Вільні"; др. Л. Г'юз з Рэдынгскага Ў-ту — „Міхал Савіцкі: станаўленьне народнага мастака СССР"; на заканчэньне курсу, 21 чэрвеня 1984 г., адбудзецца ўрачыстасьць адзначэньня 30-годзьдзя Англа-Беларускага Таварыства, як адно зь мерапрыемстваў да напісаньня гісторыі Беларусаў у Вялікабрытаніі.

Выклады беларусаведных курсаў адбываюцца ў памешканьні Беларускае Бібліятэкі й Музэю імя Ф. Скарыны, матар'яламі якіх часта карыстаюцца і лектары і тыя, каго гэтыя лекцыі заахвочваюць да далейшага вывучэньня Беларусі.

АЎТАР ШЭРЛАКА ГОЛМСА — ПРА МЕНСК

Артур Конан-Дойл — аўтар несьмяротнага й славутага дэтэктыва Шэрлака Голмса, напісаў, як выявілася, і апавяданьне пад загалоўкам „Засада ў горадзе Менску". У беларускім перакладзе яно зьмешчанае ў сёлетнім жнівенскім нумары менскага часапісу „Работніца й сялянка". Дарэчы, гэта найбольшы тыражом месячнік савецкае Беларусі. Тыраж жнівенскага нумару: 1.294.692 экзэмпляры.

Чым тлумачыцца вапулярнасьць гэтага жаночага часапісу? На думку некаторых — укладанай у кожны нумар яго выкрайкай для пашыву вопраткі.

ГРЭЦКА-БЕЛАРУСКІ СЛОЎНІК

Беларускі Харытатыўна-Адукацыйны Фонд у Злучаных Штатах пачаў друкаваньне першае часткі (290 бачынак) клясычнага Грэцка-Беларускага Слоўніка, апрацаванага Янам Пятроўскім. Слоўнік выдадзецца ў дзьвюх частках, другая мае выйсьці ў наступным годзе.

У лісьце-зварoце да беларускага грамадзтва, падпісаным Янам Пятроўскім, выдаўцы Слоўніка просяць:

„Вышліце сюды Ваш заказ або задэкляраваньне Вашае данацыі яшчэ сягоньня, безадкладна. Гэтым Вы дапаможаце нам вызначыць высокасьць накладу (тыражу — рэд. „Б-са") слоўніка і здымеце часткаю фінансавы цяжар з нашых плячэй. Прошаная данацыя 20 ам. даляраў".

Пісаць трэба на адрыс:
Byelorussian Charitable Educational Fund, Inc.
1716 N.E. 7th Terrace
Gainesville, Florida 32601

5-ТОМАВЫ СЛОЎНІК МОВЫ Я. КОЛАСА

Уаргыкуле да 60-годзьдзя жыцьця беларускага савецкага мовaведа Мікалая Бірылы („Зьвязда", 9.IX.83) сказана, што закончваецца рыхтаваньне пяцітомавага „Слоўніка мовы твораў Якуба Коласа".

ЯНКА БЯЛЬКЕВІЧ

(Да стагодзьдзя ад нараджэньня)

Імя Янкі Бялькевіча (Янкі, а ня Івана, як цяпер называюць яго ў БССР), да пачатку 60-х гадоў было блізу няведамае. Як адзначалі Мікола Гуліцкі і Леанід Падгайскі ў сваёй рэцэнзіі „Краёвага слоўніка ўсходняй Магілеўшчыны" Бялькевіча, выдрукаванай у 7-м нумары часапісу „Полымя" за 1971 г.: „Бялькевіч ... Гэтае прозьвішча мы ўпяршыню пачулі гадоў восем назад (гэта значыць, недзе ў 1963 г. — Я. Б.) з вуснаў ведамага беларускага мовазнаўцы Юргелевіча. Выступаючы на канфэрэнцыі, прысьвечанай пытаньням беларускай лексыкалёгіі і лексыкаграфіі, і гаворачы пра зьбіраньне дыялектнай лексыкі студэнтамі Магілеўскага пэдінстытуту, ён напомніў, што гаворкі Магілеўшчыны вывучаліся яшчэ ў 20-я гады пад кіраўніцтвам і пры непасрэдным удзеле Бялькевіча".

Рэцэнзія Гуліцкага і Падгайскага была ў сапраўднасьці публічнай рэгабілітацыяй выдатнага беларускага лексыкографа, „забытага", як цяпер кажуць, афіцыйнай савецкай навукай. Пасьля гэтага можна было згадваць ягонае імя ў друку і зьмясьціць пра яго нататкі ў Унівэрсальнай Беларускай Савецкай Энцыкляпэдыі і ў 5-м томе Кароткай Энцыкляпэдыі „Беларуская ССР", біяграфічным даведніку пра людзей, жыцьцё і дзейнасьць якіх зьвязаныя з Беларусяй.

Праўда, нататкі гэтыя вельмі кароткія й лякайнічныя. Гэтак, чытач так і не даведаецца з іх, чаму Янка Бялькевіч, як сказана ў іх, „з 1930 г. у РСФСР і Украінскай ССР". Але галоўнае тут тое, што, падобна як і ў выпадку іншага сёлетняга юбіляра, мовазнаўца Сьцяпана Некрашэвіча, пра яго нарэшце наагул загаварылі.

Янка Бялькевіч нарадзіўся 6-га сакавіка 1883 г. у вёсцы Варонічы, што на Слонімшчыне, у беднай сялянскай сям'і. Памысна скончыўшы пачатковую школу, поўны час працаваў т. зв. „дырэктарам" — вучыў дзяцей-аднавяскоўцаў і сам увесь час імкнуўся да ведаў. У 1909 г. Бялькевіч скончыў Сьвіслацкую настаўніцкую сэмінарыю, пасьля чаго працаваў настаўнікам.

Калі ў 1921 г., дзякуючы стараньням тагачасных беларускіх дзеячоў (а не як цьвердзіць савецкая прапаганда, толькі дзякуючы кампартыі), адчыніўся Беларускі Дзяржаўны Унівэрсытэт, сярод першых ягоных студэнтаў быў і Янка Бялькевіч. Ужо ў унівэрсытэце (ён быў на этналёга-лінгвістычным аддзяленьні беларускае сэкцыі пэдагагічнага факультэту) выявіліся навуковыя нахілы Бялькевіча: ягонай улюблёнай дысцыплінай сталася беларуская мовазнаўства наагул і беларуская лексыкаграфія ўпаасобку. Яшчэ студэнтам ён на заданьне слоўнікавай камісіі Інбелкульту зьбіраў лексычны матар'ял для тлумачальнага слоўніка беларускай мовы. Адначасна ён запісваў і сыстэматызаваў беларускія словы зь іншамоўнымі каранямі, маркуючы скласьці слоўнік, які быў-бы добрым даведнікам і паказальнікам эканамічных і культурных сувязяў беларускага народу з суседнімі народамі ў розных гістарычных эпохах.

У верасьні 1925 г. Янка Бялькевіч, калі яму ішоў ужо 43-ці год, памысна скончыў унівэрсытэт і быў прызначаны на дырэктара толькі што адчыненага Амсьціслаўскага Пэдагагічнага Тэхнікуму. Перабраўшыся ў Амсьціслаў, ён хутка наладзіў сувязі з краязнаўскімі арганізацыямі ды сам актыўна ўлучыўся ў зьбіраньне слоў і прыкладаў іхнага ўжываньня ў жывой гутарковай мове. Надзейнымі памочнікамі яму ў гэтай справе сталіся энтузіясты-краяведы, прадстаўнікі мясцовай інтэлігенцыі і студэнты.

Увосень 1926 г. Янка Бялькевіч браў удзел з правам пастаноўнага голасу ў працах Акадэмічнай канфэрэнцыі для рэформы беларускага правапісу й альфабэту, скліканай Інбелкультам, выступаючы на ёй па найбольш дыскусійных пытаньнях. Год па тым ён перабраўся ў Менск ды пачаў працаваць у Інбелкульце, спачатку сакратаром аддзелу гуманітарных навукаў, а пасьля вучоным сэкрэтаром слоўнікавай камісіі. Побач з працай над укладаньнем „Краёвага слоўніка ўсходняй Магілеўшчыны" ён даволі часта выступаў у перыядычным друку. Цікавыя ягоныя артыкулы, прысьвечаныя пытаньням культуры беларускай літаратурнай мовы, друкаваныя ў часапісах „Узвышша" і „Наш Край".

Але надыйшоў 1930 год. Янку Бялькевічу, як і грамадзе іншых т. зв. „нацдэмаў", прыйшлося ня лёгкі шлях. Дайма, аднак, слова Яўхіму Кіпелю, ведамаму беларускаму дзеячу 20-х гадоў, які добра знаў Бялькевіча з 1921 г., і які гэтак апісвае канчальную долю мовазнаўца са Слонімшчыны:

„Нажаль, — піша Я. Кіпель (гл. „Беларус", нр. 258), — надыйшоў 30-ты год. Усё было разгромлена. Мяне і іншых выслалі ў Вятку, Уржум, Налінск, а Бялькевіч папаў у Марыйскую аўтаномную рэспубліку. У 1935 г. Бялькевіч, як і мне ды шмат яшчэ каму, прапанавалі выступіць у беларускім і саюзным друку супраць нацдэмаў ды сказаць, што мы ў нашай дзейнасьці памыляліся. Цана была-б заплачаная добрая — нам было-б дазволена вярнуцца ў Беларусь. Аднак гэтага ніхто не зрабіў. А гэта азначала ,доўгія срокі' і назаўсёды разьвітаньне зь Беларусяй. Бялькевічу адмовы ад гэтай прапановы ніколі не даравалі".

Гэты сумны факт быў пацьверджаны і ў савецкім друку. Як адзначаецца на ўступе да „Краёвага слоўніка ўсходняй Магілеўшчыны" Я. Бялькевіча, выдадзенага ў 1970 г.: „Чатыры гады ён жыве ў горадзе Ёшкар-Ола Марыйскай АССР і працуе тэхнікам-нармоўшчыкам на лесазаводзе, а ў 1935 г. пераяжджае ў Азова-Чарнаморскі край і выкладае расейскую мову і літаратуру спачатку ў Натальлеўскай сярэдняй школе, затым у школах Жданава (б. Марыуполь). З 1948 г. па 1955 г. ён займаў пасаду загадчыка навучальнай часткі вучэбнага пункту ,Азоўстальбуд', а з 1955 і да выхаду на пэнсію ў 1958 годзе быў інжынерам-мэтадыстам Ждановскага філіялу Данецкага вячэрняга будаўнічага тэхнікуму".

Янка Бялькевіч памёр 18. X. 1960 г.; ён памёр далёка ад Беларусі. Памёр выгнанцам. Хоць ягонае духовае жыцьцё і дзейнасьць былі цалкам зьвязаныя з Беларусяй, аднак вярнуцца на Беларусь ён ня меў права. Але навет у найбольш няспрыяльных абставінах ён ня спыняў працы над слоўнікам, апрацоўваў і сыстэматызаваў сабраны матар'ял. Стварэньне слоўніка сталася ягонай жыцьцёвай справай. 35 гадоў аддаў ён гэтай працы, і ў 1959 г. завяршыў яе, хоць пабачыць „Краёвы слоўнік усходняй Магілеўшчыны" выдрукаваным яму і не давялося.

У згаданай намі напачатку рэцэнзіі М. Гуліцкага і Л. Падгайскага, зьмешчанай у нр. 7 „Полымя" за 1971 г. добра сказана: „Самааддданая, бескарысьлівая праца Бялькевіча — навуковы подзьвіг. У гэтым сэньсе яго можна сьмела паставіць побач з Ул. Далем і І. Насовічам. Усе яны высока цанілі народную мову й прысьвяцілі сябе вялікай мэце — зрабіць багацьце жывой народнай мовы здабыткам усяго народу".

Язэп Барэйка

БЕЛАРУСЫ Ў АТАЎСКІХ ФЭСТЫВАЛЯХ

(Заканчэнне з б. 3-й)

Варта зазначыць, што каардынатар беларускага ўдзелу ў фэстывалях, сп-ня Івонка Сурвіла, мела інтэрвію ў канадыйскім радыё СіБіСі, у якім азнаёміла слухачоў зь беларускім народным мастацтвам, а таксама з мэтай нашага ўдзелу ў фэстывалях.

Сёлетні фэстываль прайшоў у вельмі прыязнай атмасфэры. У фэстывалі ўпяршыню ўзяў удзел канадыйскі Нацыянальны Музэй Чалавека.

Язэп Вішневіч

БЕЛАРУСЫ Ў ПНР

(Заканчэньне з б. 4-й)

напісаны вельмі прыхільна. Між іншага, у ім згадваецца зборнік успамінаў пра Янку Купалу (і пра Якуба Коласа) пад рэд. А. Калубовіча (без зазначэньня, што кніжка выйшла ў Амэрыцы) ды называецца прозьвішча літаратураведа Ст. Станкевіча, на выказваньні якога пра беларускіх савецкіх пісьменьнікаў робіцца спасылка.

РОЛЯ МІРАНАЎ У ЦАРКВЕ

(Заканчэньне з б. 2-й)

вышэйшасьці акруговага сабору, як органу ўлады ў мясцовай царкве. Мы бачым гэта з пастановы пра ўзаемныя дачыненьні кананічнай улады патрыярха й сабору, у якой пададзена думка, што патрыярхае разьвязаньне судовых справаў царквы, вынесенае без сабornага разгляду тых справаў, ня дзейнае (Вл. т. 1., б. 206).

На Берасьцейскім Праваслаўным Саборы 6-9 кастрычніка 1596 г., паводля тае-ж крыніцы, „многа было праваслаўных прадстаўнікоў ад міран" (т. І., б. 270).

У звароце прадстаўнікоў Сабору (зьезду) Беларускае Праваслаўнае Царквы 9-10 жніўня 1927 г. казалася: „Да вашага ведама, трэба меркаваць, ужо дайшла вестка пра тое, што ў горадзе Менску 9-га й 10-га жніўня сёлета адбудзецца зьезд прадстаўнікоў Менскае епархіі, старацкарукоў — духавенства й міранаў" (Арх. Апанас, б. 259).

У лісьце Мітрапаліта Панцялеймана да ягонага заступніка казалася: „Дня 1 жніўня 1942 году. На месьціку Мітрапаліта ўсяе Беларусі архіепіскапу Філафею. Жадаючы, каб фактычна праведзеная мною аўтакефалія атрымала належнае афармленьне, я даручаю архіепіскапу Філафею склікаць сабор беларускай праваслаўнай гіерархіі супольна з выбранымі прадстаўнікамі сьвятарства й веруючых міранаў" (Ап., б. 277).

Перад намі, навочнымі сьведкамі, адбылася спроба зьнішчыць Беларускую Аўтакефальную Праваслаўную Царкву ў 1946 годзе. Усе епіскапы БАПЦ перайшлі ў Расейскую Зарубежную Царкву. Дзякуючы каму была адноўленая аўтакефалія? Дзякуючы міранам.

Абсалютызм улады, нахабства й тваіт ня месьцяцца ў царкоўнай сьведамасьці. Дзеля гэтага забаронена як сьвятарству, гэтак і міранам разьвязваць царкоўныя справы паза царквою — у сьвецкіх судох. У асноўным царква складаецца з сьвятарства (епіскапаў, сьвятароў і дыяканаў) ды міранаў. Кожная складовая частка царквы мае сваёю меесца й заданьні ў працы ды ўдзел у царкоўных справах.

Зусім не на месцы тут пярэчыць, што епіскапы маюць кіраваць царквою. На гэта-ж яны пастаўленыя і ім дадзеная ўлада кіравецтва. Але епіскапская ўлада ў царкве па тое, каб служыць, а не панаваць. Царква ня ўласнасьць епіскапа, а Божая, таму сьв. ап. Пётра піша: „не пануючы над спадкам, але будучы прыкладам чарадзе" (1 Пётра 5:3). Аднак-жа, гэтая епіскапская ўлада павінна кіравацца дабром царквы і быць ухвалена вернікамі. Вернікі маюць чуць голас свайго духоўнага айца, настаўніка й пастыра ды дабравольна ісьці за ім.

За часамі апосталаў ды першымі стагодзьдзямі Хрыстовай Царквы было не да падуманьня разьвязваць царкоўныя справы бяз „удзелу міранаў", асабліва тыя, што датычылі да ўсіх вернікаў.

У гісторыі нашае царквы міране (брацтвы) адыгралі паважную ролю. Заўсёды вельмі актыўна ўдзельнічалі міране на саборах Праваслаўнае Царквы, калі была нейкая небясьпека — пагроза ейнаму існаваньню. Асноўная маса вернікаў у царкве — міране. Яны-ж утрымоўваюць яе матар'яльна й падтрымоўваюць усе царкоўныя ўстановы. Дзеля іхнага збаўленьня пабудаваная Хрыстом царква. Таму — праступства залічаць вернікаў-міранаў да „цёмнай і бязьдзейнай масы".

„Ён-жа для нас, людзей, і для нашага збаўленьня зыйшоў зь неба й прыняў цела ад Духа Сьвятога й Марыі Дзевы і стаўся чалавекам".

Архіепіскап Мікалай

Бібліяграфія:

Олександер Лотоцький, проф. — **Автокефалія, т. I**, Варшава ,1935.
Архиепископ Афанасий Мартос. — **Беларусь**, Буэнос Айрэс, 1966.
Сергий Булгаков, прот. — **Православие**, Імка Прэс, Парыж.
Іван Власовський. — **Нарис історії Української Православної Церкви**, Нью Ёрк, 1955.
Paul Evdokimov. **Prawosławie**, Варшава, 1964.

КАЛЯНДАР ВАРШАЎСКАЕ ПРАВАСЛАЎНАЕ МІТРАПОЛІІ

Год 1983

Гэта — ілюстраваная кніга на 295 старонак. Ілюстрацыі чорна-белыя, зьвязаныя з царкоўным будаўніцтвам і царкоўным жыцьцём. На чатырох каляровых укладках (паліграфічна слабых як і цэлае выданьне) паказаныя: Мітрапаліт Варшаўскі і ўсяе Польшчы Васіль (Дарашкевіч), Епіскап Сава (Грыцуняк), Епіскап Сымон (Раманчук), Архіепіскап Ніканор (Няслухоўскі) і сьв. пам. (памёр 24.IX.1982 г.) Архіепіскап Аляксей (Ярашук). Першыя чатыры з гэтых гіерархаў становяць сёньня Сьвяты Сынод Епіскапаў Польскае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы.

Асноўная мова календара, выданага для Беларусаў і Украінцаў, як гэта ні парадаксальна, — расейская. Частка матар'ялу — каляндар галоўных сьвятаў, склад сынадальнае й парахвіяльнае адміністрацыі (з адрасамі й нумарамі тэлефонаў) — пададзена папольску; папольску зьмешчаная й частка хронікі — прыкладам, артыкул пра 10-годзьдзе царкоўнага хору ў Варшаве (у артыкуле, між іншага, згадваюцца прозьвішчы Куліковіча й Равенскага, як кампазытараў, што пісалі царкоўную музыку). Паўкраінску пададзеныя толькі сьвяты, сьледам за расейскімі. Беларуская мова у календары поўнасьцяй зьігнараваная.

У артыкуле пра „ламесныя" (асобныя) праваслаўныя Цэрквы, пра Польскую Праваслаўную Царкву сказана (поўны пераклад падразьдзелу):

„Хрысьціянства прыйшло ў раёны, што ўваходзяць у сучасную Польшчу, з паўдзённага-захаду — з Мараўскага княства, з захаду — зь Нямеччыны ды з ускоду — зь Кіеўскае Русі. У 966 г. прыняў хрост польскі князь Мешка (Мячыслаў) I. Тады-ж адбылося хрышчэньне і ўсяго народу. У XIII ст. былі адчыненыя дзьве епархіі — у г. Холме і ў г. Пярэмышлі. У 1840 г. заснаваная праваслаўная Варшаўская епархія.

(Нагадайма тут, што ў 1840 г. якраз цар Мікалай I-шы забараніў сваім адміністратарам карыстацца ў афіцыйным ужытку тэрмінам „Беларусь"; зроблена гэта было з мэтай русыфікацыі Беларусаў, якую праводзяць і сёньня спадкаёмцы духу царскага праваслаўя, сучасныя гіерархі Польскае Праваслаўнае Царквы — рэд. „Б-са").

„Праваслаўная Царква ў Польшчы, — чытаем далей у календары, — атрымала аўтакефалію ад Маці-Царквы Расейскае ў 1948 г.

„Ад 1 сакавіка 1970 г. ачольваецца Блажэньнейшым Мітрапалітам Варшаўскім і ўсяе Польшчы Васілём. Рэзыдэнцыя — у г. Варшаве. Мітрапалічы храм — у імя сьвятое роўнаапостальнае Марыі Магдаліны.

„Польская Праваслаўная Царква мае 500 тысячаў вернікаў, 4 епархіі, 2 манастыры (мужчынскі Сьвята-Ануфрыеўскі і жаночы Марта-Марыінскі), сэкцыю праваслаўнага багаслоўя ў Варшаўскай Хрысьціянскай багаслоўскай акадэміі й духоўную сэмінарыю. Афіцыйны орган — Wiadomości Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego („Весьці Польскае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы") і „Царкоўны Вестнік".

„Праваслаўная Царква ў Польшчы член Сусьветнае Рады Цэркваў, Хрысьціянскае Мірнае Канфэрэнцыі".

На ўступе да календара рэдакцыя просіць слаць свае меркаваньні пра выданьне на ейны адрас:

Kalendarz Prawosławny
03-402 Warszawa
Al. Swierczewskiego 52
Poland

„ЦАРКОЎНЫЯ НАВІНЫ" № 7 (15)

Гэты верасенскі нумар бюлетэню, выдаванага парахвіяй сьв. Кірылы Тураўскага ў Таронце (Канада), прысьвечаны пытаньню царкоўнае маемасьці Беларускае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы (у сувязі з судамі) ды іншым бягучым падзеям у БАПЦ.

СЬВ. ПАМ. ЯНКА ЦУПРЫК

21 верасьня сёлета пасьля цяжкай хваробы, у сваёй хаце ў прысутнасьці жонкі й дзяцей, адыйшоў у іншы сьвет Янка Цупрык.

Нарадзіўся Нябожчык у 1913 г. ў в. Юхновічы, Слонімскага павету, Гарадзенскай акругі. Скончыў гімназію ў г. Горадне, а пасьля — агранамічны факультэт Варшаўскага Ўнівэрсытэту. У часох эміграцыі працягваў навуку ў Украінскім Тэхнічна-Гаспадарчым Інстытуце у г. Гэгенсбургу.

На Беларусі ў часе нямецкай акупацыі працаваў настаўнікам у г. Слоніме.

На эміграцыі ўваходзе зьведаў жыцьцё ў лягерох ДП — Рэгенсбург, Міхэльсдорф, Розэнгейм.

У 1948 г. ажаніўся зь Ірэнай Жылінскай. У 1950 г. выехалі ў Амэрыку. Працаваў у фірме „Скві́б энд Сонс" у Норт Брансьвіку ў штаце Нью Джэрзі.

Сьв. памяці Янка Цупрык браў актыўны ўдзел у беларускім грамадзкім жыцьці: быў старшынём Беларуска-Амэрыканскае Дэмакратычнае партыі, Саўтрывэрскага аддзелу, браў актыўны ўдзел у пабудове беларускае царквы ў Саўт Рывэры.

І яшчэ раз узяўся за навуку: скончыў курс біяхэміі ў Ратгерскім Унівэрсытэце. Але, на вялікі жаль, не давялося доўга карыстацца дасягнутымі ведамі. У 1973 годзе падчас апэрацыі дастаў удар („строук"). Пасьля папраўіўся, але ня зусім — застаўся інвалідам і працаваць ня мог.

Сьмерць сьв. пам. Янкі Цупрыка — вялікая ўтрата ня толькі для жонкі Ірэны, дачкі Лены й сына Бабі, але й для беларускай грамадзкасьці.

Хай яму будзе мягкай амэрыканская зямля.

ЗБОР ГРОШАЙ НА ЦАРКВУ Ў БЕЛАСТОКУ

У Амэрыцы пашыраецца, напісаны паангельску, зварот „Да ўсіх хрысьціянаў, людзей добрае волі" ад імя праваслаўнае парахвіі сьв. Мікалая ў Беластоку (падпісаны настаяцелем парахвіі а. др. Серафімам Жалезьняковічам) з просьбай аб грашовай дапамозе на пабудову царквы Сьв. Духа ў Беластоку.

У звароце парахвіі сьв. Мікалая кажацца:

„У Беластоку, правінцыйным горадзе ў Усходняй Польшчы, жывеладны лік вернікаў Праваслаўнае Царквы, а цяперашняя сьвятыня была пабудаваная ў 1840 г. і можа зьмясьціць адно 600 асобаў.

„Мы мелі ў Беластоку велічны храм, але ў 1938 г., у часе ведамае акцыі зьнішчэньня больш як 150 праваслаўных сьвятыняў, храм гэты быў разбураны. Кончая патрэба пабудаваць праваслаўную царкву ў Беластоку вельмі вялікая й відавочная, і яна стымулюе нашыя намаганьні пабудаваць яе".

Далей у звароце гаворыцца пра запачаткаваньне 1 жніўня 1982 г. будаўніцтва царквы ды вялікае падаражаньне ў міжчасе будаўляных матар'ялаў (цана на цэглу, прыкладам, падвоілася).

Як даведваемся, парахвіяльная рада прыходу БАПЦ сьв. Жыровіцкае Божае Маці ў Гайлянд Парку, Н. Дж. (ЗША) даручыла сп. Пётру Кажуру заняцца зборам ахвяраў на беластоцкую царкву, і сп. П. Кажура ўжо сабраў каля дзьвюх тысячаў даляраў. Ягоны адрас:

Mr. P. Kazura
215 Harper Ave.
Highland Park, N.J. 08904

СЬВ. ПАМ. МАР'Я ШВЭДЗЮК

Памерла 23 красавіка 1983 г. па кароткай хваробе.

Нябожчыца нарадзілася ў 1899 г. ў Ячкавічах на Піншчыне. У лютым 1940 г. была вывезеная разам зь сям'ёй у Архангельскую вобласьць. У 1942 г. ў выніку амністыі былым польскім грамадзянам перабралася з усёй сям'ёй у Іран. Адтуль адбыла даўгую дарогу праз Індыю, Танзанію ў Ангельшчыну, дзе злучылася з мужам і сынам.

Сьв. пам. Мар'я Швэдзюк пахаваная ў Манчэстэры разам зь ейным мужам Савам. Пахавальны праваслаўны абрад выканалі айцы Міхаіл, Арсень і Кірыла.

Нябожчыца пакінула ў вялікім смутку дзяцей, унукаў і праўнукаў у Ангельшчыне ды радню на Беларусі.

Няхай ангельская зямелька будзе ёй пухам.

Міхаіл, Тацьцяна й Зося
Дзеці ў Ангельшчыне —

ВЫВУЧАЕЦЦА СССР ПРАЗЬ ІМІГРАНТАЎ

Як падала газэта „Нью Ёрк Таймс" 2-га кастрычніка сёлета, амэрыканскі ўрад асыгнававаў сем з палавінаю мілёнаў даляраў на правядзеньне масавага апытаньня новых іміграптаў з Савецкага Саюзу з мэтай вывучэньня савецкае сыстэмы й рэчаіснасьці. Дзевяцёх спэцыялістаў пры Ільлінойскім Унівэрсытэце ў Урбане (пад кіраўніцтвам праф. Джэймса Мільляра) займаюцца распрацоўваньнем гэтага навуковага праекту. Будзе апытана 2800 асобаў.

З Савецкага Саюзу за час ад 1970 г. выехала, сказаў праф. Мільляр, 250.000 асобаў. Зь іх 85% — Габрэі , 10% — Армяне, а рэшта — Расейцы, Беларусы ды Украінцы. Прыблізна 100 тыс. з гэтае новае эміграцыі пасяліліся ў Злучаных Штатах Амэрыкі, каля палавіны зь іх — у раёне Нью Ёрку.

Сярод 2800 асобаў, абраных для апытаньня, будуць прадстаўнікі розных нацыянальнасьцяў. Мэта дасьледаваньня, як зазначае „Нью Ёрк Таймс", „запоўніць прагалы ў ведзе аб структуры й функцыянаваньні савецкае сыстэмы".

ПОЛЬСКІ ЗАМЕЖНЫ ДРУК ПРА БЕЛАРУСЬ

На гэтую тэму зьмешчаны артыкул Уладзімера Брылеўскага ў 17-й кнізе „Записи" Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва, што кагадзе выйшла з друку.

НА ДАПАМОГУ БЕЛАРУСАМ У ПОЛЬШЧЫ

Наступныя асобы склалі ахвяры на дапамогу Беларусам у Польшчы: Ю. Андрусышына — 20 ам. даляраў, Э. Норык — 30, Р. Станкевіч — 70, Ант. Адамовіч — 50, А. Шукелойць — 50, Я. Каханоўская — 10, А. О. Рамана — 67. Л. Данілюк ахвяравала вопратку.

ДАПАМАЖЭЦЕ ВЫСЛАЦЬ ПАЧКІ БЕЛАРУСАМ У ПОЛЬШЧУ

Жаночая дапамаговая арганізацыя, што займаецца высыланьнем пачкаў Беларусам у Польшчы, патрабуе ахвяраў грашыма на высылку пачак да сёлетніх калядных сьвятаў. Калі ласка, памажэце зрабіць суродзічам у Польшчы сьвяточныя падарункі — пасылайце ахвяры, хто колькі можа, на адрас:

Mrs. A. Romano
172 Mill Spring Rd.
Manhasset, N.Y. 11030

Юля Андрусышына
Алла Рамана

У НАСТУПНЫМ НУМАРЫ:

Передрук самвыдавецкага нарысу „Праваслаўная Царква ў Беластоцкім Краі і беларуская мова ў ёй".

Гішпанскі карэспандэнт пра Беларусаў у Польшчы.

Што хавае „Зьвязда" з прамовы свайго міністра ў ААН?

Скульптар Сьвятлана Гарбунова й Сымон Будны.

Верш з Казахстану пра беларускую мову.

Прыхоўванае сталінскае „пекла" Сяргея Грахоўскага.

Пра мастака-іканапісца Аляксандра Ісачова — яшчэ адну ахвяру савецкіх рэпрэсіяў.

Славянскі Тыдзень ў Нью Ёрку.

Беларусіка на канфэрэнцыі амэрыканскіх славістаў.

Калядныя вітаньні Вас Вашымі прыяцелямі й прыяцелямі „Беларуса" (яшчэ ня позна далучыцца й Вам, прысылаючы адразу-ж сваё прозьвішча й 10 дал. ахвяры на газэту).

ДЖ. ЛОФТУС „ІНФАРМУЕ"

Аўтар кнігі „Беларускі сакрэт" Джон Лофтус выступіў 8 кастрычніка сёлета з дакладам на тэму беларускіх „калябарантаў" перад аўдыторыяй чалавек 200 ў Спрынгфілдзе ў штаце Масачусэтс. Лекцыя Лофтуса была арганізаваная інстытутам амэрыканскіх Габрэяў Kodimoh Institute of Continuing Jewish Studies. На вечары рэклямавалася Лофтусава кніга.

Гаварыў дакладчык найбольш пра Ст. Станкевіча, Ф. Кушаля й Э. Ясюка ў духу таго, што пра іх напісана ў ягонай кнізе. Пра асобаў, што згадваюцца ў ягонай кнізе, але жывуць цяпер у Амэрыцы, Лофтус сказаў, што гаварыць ня будзе, бо яму забаронена, паколькі яшчэ трывае расьсьледваньне. Лофтус заклікаў сваіх слухачоў пісаць да кангрэсмэнаў з дамаганьнем узмоцніць расьсьледваньне „калябарантаў" зь Немцамі ў часе вайны.

На думку некаторых слухачоў (не-Беларусаў), Лофтус займаўся больш падгазорваньнем да дзеяньня, як інфармаваньнем пра факты.

УКРАІНСКАЯ ГАЗЭТА ПРА К. КАЛІНОЎСКАГА

Выдаваная ў Нью Ёрку украінская тыднёвая газэта „Національна Трибуна" ў нумары ад 2 кастрычніка сёлета паінфармавала пра 120 ўгодкі антымаскоўскага паўстаньня на Беларусі пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага, пра адзначэньне гэтых угодкаў газэтаю „Беларус" ды выданьні Фундацыяй імя П. Крэчаўскага тэксты „Мужыцкае Праўды" й лістоў „з-пад шыбеніцы" К. Каліноўскага. Нагатка ў „Національнай Трибуне" ілюстраваная фатаграфіяй помніка Каліноўскаму ў Сьвіслачы.

НАБЫВАЙЦЕ КНІГУ ПРА М. БАГДАНОВІЧА

Выйшла з друку аповесьць Уладзімера Глыбіннага пра Максіма Багдановіча — „Пад лебядзіным знакам".

У аповесьці, на аснове Багдановічавае творчасьці і біяграфічных фактаў, аўтар малюе жыцьцёвы й творчы шлях ды грамадзкае навакольле клясыка беларускае літаратуры.

Пашырыць кніжку пра Багдановіча ўзялося, у сувязі зь цяжкой хваробай аўтара, выдавецтва газэты „Беларус". З кожнага прададзенага экзэмпляру сп-ня Сядура ахвяравала **30% на газэту**. Цана кнігі — 9 даляраў.

УВАГА!

Асобы, якія дастаюць газэту „Беларус" ад сп. **Б. Даніловіча**, павінны перадаваць падпіску й ахвяры яму, высылаючы чэкі на ягонае імя ды перасылаць на ягоны адрас:

Mr. B. Danilovich
303 Howard Street
New Brunswick, N.J. 08901

Адміністрацыя „Беларуса"

ЧЭКІ НА „БЕЛАРУСА"

Просьба да ўсіх:

Перасылаючы грошы на газэту „Беларус", калі ласка, выпісвайце чэкі на **Bielarus** (а не Byelorussian Newspaper ці йнакш). Пажадана таксама, каб грошы перасылаліся ў амэрыканскіх далярах — гэта аблягчае банкаўскія транзакцыі й зашчаджае час супрацоўнікам рэдакцыі для іншых грамадзкіх патрэбаў. Ухіляйцеся таксама ад перасыланьня банкнотаў у мясцовай валюце. Найлепшая форма грашовага пераказу — чэк у **ам. далярах**.

Рэдакцыя „Беларус"

Беларус

ГАЗЭТА БЕЛАРУСАЎ У ВОЛЬНЫМ СЬВЕЦЕ

BYELORUSSIAN NEWSPAPER IN THE FREE WORLD

P. O. Box 178 Jamaica, N. Y. 11431 U. S. A.

КАЛЯНДАР ПАЛІТЫЧНА-КУЛЬТУРНЫХ УГОДКАЎ НА 1983 ГОД

НА ПРАЦЯГУ ГОДУ СПОЎНІЦЦА: **425 год** ад пачатку ў 1558 г. й **400 год** ад скончэньня ў 1583 г. Лівонскае вайны, якую маскоўскі цар Іван Грозны пачаў і вёў супраць Вялікага Княства Літоўскага (Беларусі) за выхад да Балтыцкага мора. У выніку вайны была зруйнаваная й спустошаная ўся паўночна-ўсходняя Беларусь.

СТУДЗЕНЬ. 120 год ад пачатку антымаскоўскага паўстаньня пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага ў 1863 г. **18-га: 70 год** ад выхаду ў Вільні ў 1913 г. першага нумару газэты „Беларус" (выходзіла да 1915 г.).

ЛЮТЫ. 2-га: 145 год ад нараджэньня ў 1838 г. Кастуся Каліноўскага, выдаўца падпольнае газэты „Мужыцкая Праўда" й кіраўніка паўстаньня 1863 году. **15-га: 420 год** ад акупацыі Полацку войскамі Івана Грознага ў ходзе Лівонскае вайны ў 1563 г. **18-га: 90 год** ад нараджэньня ў 1893 г. Максіма Гарэцкага, пісьменьніка й гісторыка літаратуры, ахвяры сталінскага тэрору (загінуў 20. III. 1939 г.). **21-га: 65 год** ад абвешчаньня Выканальным Камітэтам Рады Ўсебеларускага Зьезду І-ае Ўстаўнае Граматы да народаў Беларусі.

САКАВІК. 1-га: 50 год ад сьмерці ў 1933 г. на выгнаньні ў Сібіры паэты Ўладзімера Жылкі. **3-га: 50 год** ад пастановы ЦК кампартыі Беларусі ў 1933 г. „Аб фактах прасочваньня клясава-варожых, нацыянал-дэмакратычных уплываў у мастацкую літаратуру БССР", што паклала аснову для новае хвалі арыштаў дзеячоў беларускае культуры (г. зв. „нацдэмаў"). **9-га: 65 год** ад абвешчаньня 2-ое Ўстаўное Граматы да народаў Беларусі; **30 год** ад сьмерці ў 1953 годзе ў Лювэне (Бэльгія) кампазытара й хормайстра Міколы Равенскага. **11-га: 80 год** ад нараджэньня Тодара Кляшторнага, пісьменьніка й ахвяры сталінскага тэрору (загінуў 26. XI. 1938 г.). **25-га: 65 год** ад абвешчаньня ў 1918 г. у Менску незалежнае **Беларускае Народнае Рэспублікі.**

КРАСАВІК. 5-га: 35 год ад Сабору Беларускае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы (аднаўленьне аўтакефаліі) у 1948 г. у Канстанцы (Заходняя Нямеччына). **18-га: 80 год** ад нараджэньня ў 1903 г. Платона Галавача, пісьменьніка, рэдактара літаратурных часапісаў „Маладняк" і „Полымя", ахвяры сталінскага тэрору (загінуў 29. X. 1937 г.). **17-25-га: 60 год** ад XII-га зьезду ў 1923 г. кампартыі Савецкага Саюзу, на якім была прынятая рэзалюцыя, што абвяшчала змаганьне супраць спробаў „замацаваць панаваньне вялікарускае нацыянальнасьці" ды казала пра небясьпеку „пережыткаў вялікарускага шавінізму".

ТРАВЕНЬ. 8-га: 30 год ад стварэньня ў 1953 г. Міністэрства культуры БССР. **9-га: 30 год** ад выхаду ў 1953 г. ў Менску першага нумару літаратурнага месячнага часапісу „Маладосьць". **25-га: 50 год.** ад адкрыцьця ў 1933 г. ў Менску Беларускага дзяржаўнага тэатру опэры й балету.

ЧЫРВЕНЬ. 8-га: 125 год ад цэнзурнае забароны ў 1858 г. выданьня паэмы Вінцука Дуніна-Марцінкевіча „Халімон на каранацыі". **8-га: 25 год** ад заснаваньня ў 1958 г. пры газэце „Ніва" ў Беластоку літаратурна-мастацкага аб'еднаньня „Белавежа" (у 1980 г.ператворанага ў літаратурную сэкцыю „Белавежа" пры Беларускім Грамадзка-Культурным Т-ве).

ЛІПЕНЬ. 75 год ад выхаду ў 1908 г. ў Пецербургу ў выдавецтве „Загляне сонца і ў наша ваконца" першага зборніка вершаў Янкі Купалы „Жалейка". **65 год** ад выхаду ў 1918 г. ў Менску адзінага зборніка вершаў Алеся Гаруна „Матчын Дар".

ЖНІВЕНЬ. 7-га: 50 год ад апублікаваньня ў 1933 г. ў газэце „Правда" матар'ялаў пра чыстку „буржуазна-нацыяналістычных элемэнтаў" („нацдэмаў, бундаўцаў ды інш.") у кампартыі Беларусі, пасьля чаго паліцыйны тэрор на Беларусі йшчэ больш узмоцніўся. **50 год** ад русыфікацыйнае рэформы беларускага правапісу ў 1933 г.

ВЕРАСЕНЬ. 15-га: 75 год ад засуджэньня ў 1908 г. Якуба Коласа на тры гады турмы за ўдзел у нелегальным зьезьдзе беларускіх настаўнікаў ў 1906 годзе. **21-га: 25 год** ад публікаваньня ў 1958 г. „Запіскі" Мікіты Хрушчова ў справе рэформы савецкага школьніцтва, вынікам чаго было ўзмацненьне русыфікацыйнае ролі школы ў Савецкім Саюзе. **29-га: 160 год** ад нараджэньня ў 1823 г. Ўладыслава Сыракомлі, беларускага паэты, які пісаў пебаларуску й папольску.

КАСТРЫЧНІК. 10-га: 45 год ад сьмерці ў 1938 г. Адама Бабарэкі, літаратурнага крытыка, ахвяры сталінскага тэрору. **20-га: 100 год** ад нараджэньня Вацлава Ластоўскага, пісьменьніка, гісторыка, акадэміка, ахвяры сталінскага тэрору. (загінуў **45 год** таму ў 1938 г.).

ЛІСТАПАД. 4-га: 150 год ад пачатку выхаду ў 1823 г. ў Вільні афіцыйных органаў Паўночна-Заходняга Краю (Беларусі), газэтаў "Kurjer Wilenski" і „Виленский Вестник". **20-га: 63 гады** ад пачатку ў 1920 г. Слуцкага Паўстаньня (абароны Беларускае Народнае Рэспублікі). **28-га: 35 год** ад заснаваньня ў Тароньце (Канада) Згуртаваньня Беларусаў Канады.

СЬНЕЖАНЬ. 80 год ад першага зьезду ў 1903 г. ў Вільні Беларускае Сацыялістычнае Грамады, галоўнае нацыянальна-адраджэнскае партыі, дзейнасьць якое выдатна спрычынілася да абвешчаньня Незалежнасьці Беларусі 25 сакавіка 1918 году. **10-га:** традыцыйны дзень галадоўкі, якую Міхал Кукабака, „вечны вязень" КДБ, адзначае ўгодкі абвешчаньня ў 1948 г. Усеагульнае дэклярацыі правоў чалавека; М. Кукабака быў ізноў засуджаны ў 1982 г. на тры гады суровага рэжыму. **14-га: 45 год** ад сьмерці ў 1938 г. Міхася Чарота, паэты й драматурга, ахвяры сталінскага тэрору. **15-га: 75 год** ад заснаваньня ў 1908 г. ў Вільні беларускага выдавецкага таварыства „Наша Хата".

СТУДЗЕНЬ

Н	П	А	С	Ч	П	С
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	**18**	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

ЛЮТЫ

Н	П	А	С	Ч	П	С
		1	**2**	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	**15**	16	17	**18**	19
20	**21**	22	23	24	25	26
27	28					

САКАВІК

Н	П	А	С	Ч	П	С
		1	2	**3**	4	5
6	7	8	**9**	10	**11**	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	**25**	26
27	28	29	30	31		

КРАСАВІК

Н	П	А	С	Ч	П	С
					1	2
3	4	**5**	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	**18**	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

ТРАВЕНЬ

Н	П	А	С	Ч	П	С
1	2	3	4	5	6	7
8	**9**	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	**25**	26	27	28
29	30	31				

ЧЫРВЕНЬ

Н	П	А	С	Ч	П	С
			1	2	3	4
5	6	7	**8**	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

ЛІПЕНЬ

Н	П	А	С	Ч	П	С
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24/31	25	26	27	28	29	30

ЖНІВЕНЬ

Н	П	А	С	Ч	П	С
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

ВЕРАСЕНЬ

Н	П	А	С	Ч	П	С
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	**15**	16	17
18	19	20	**21**	22	23	24
25	26	27	28	**29**	30	

КАСТРЫЧНІК

Н	П	А	С	Ч	П	С
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	**10**	11	12	13	14	15
16	17	18	19	**20**	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

ЛІСТАПАД

Н	П	А	С	Ч	П	С
		1	2	3	**4**	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	**28**	29	30			

СЬНЕЖАНЬ

Н	П	А	С	Ч	П	С
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	**10**
11	12	13	**14**	**15**	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31